

Paula Kalenius & Justina Kauta

PERHEPÄIVÄHOITO SOSIAALISENA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ KOTKAN KAUPUNGIN KUNNALLISESSA PERHEPÄIVÄHOIDOSSA

Opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijät	Tutkintonimike	Aika
Paula Kalenius Justina Kauta	Sosionomi (AMK)	Huhtikuu 2020
Opinnäytetyön nimi Perhepäivähoito sosiaalisena oppimisympäristönä Kotkan kaupungin kunnallisessa perhepäivähoidossa		50 sivua 1 liitesivu
Toimeksiantaja Kotkan kunnallinen perhepäivähoito		
Ohjaaja Tuomo Paakkonen (XAMK), Merja Meskus (Kotkan kaupunki)		
Tiivistelmä Tämä opinnäytetyö käsittelee sosiaalista oppimisympäristöä sekä varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamista Kotkan kunnallisessa perhepäivähoidossa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millainen sosiaalinen oppimisympäristö perhepäivähoidolla on tarjota, miten perhepäivähoidossa tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä ja kuinka siellä toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tavoitteena on tuoda esille perhepäivähoidon palveluita ja perhepäivähoitoa varhaiskasvatuksen muotona. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, ja tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelemalla seitsemää Kotkan kunnallista perhepäivähoitajaa. Opinnäytetyö etenee teoreettisesta viitekehuksesta tutkimustuloksiin ja johtopäätöksiin. Teoriaosuudessa avataan opinnäytetyölle olennaiset käsitteet varhaiskasvatus, perhepäivähoito, varhaiskasvatussuunnitelma, sosiaalinen oppimisympäristö ja sosiaalinen kehitys. Päälähteinä käytettiin kirjallisia lähteitä, joissa useissa kirjoittajana on toimittanut Aili Helenius ja Riitta Korhonen. Yhtenä päälähteenä toimi myös Opetushallituksen julkaisu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2018. Tutkimustuloksissa korostuu pienen ryhmän ja saman aikuisen läsnäolon merkitys lapsen sosiaalisessa kehityksessä. Sosiaalista kehitystä tuetaan perhepäivähoidossa muun muassa leikin, varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallisen ilmapiirin avulla. Perhepäivähoitajat korostavat työssään avointa vuorovaikutussuhdetta sekä lasten että vanhempien kanssa. He pyrkivät työssään myös tukemaan lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen perhepäivähoidossa koetaan tärkeäksi toimintaa ohjaavaksi työkaluksi, joka lisää perhepäivähoidon näkyvyyttä yhtenä varhaiskasvatuksen muotona. Tutkimustuloksissa nousee esille myös erilaisten retkien ja vierailujen merkitys. Retkillä ja vierailuilla lapset pääsevät uusiin ympäristöihin ja kohtaavat uusia sosiaalisia tilanteita. Perhepäivähoitajien yhteisillä retkillä lapset pääsevät harjoittelemaan isommissa ryhmässä toimimista, oman vuoron odottamista, yhteistyötaitoja sekä muiden huomioimista. Nämä sosiaaliset taidot antavat lapsille valmiuksia esimerkiksi koulua varten.		
Asiasanat varhaiskasvatus, perhepäivähoito, varhaiskasvatussuunnitelma, sosiaalinen oppimisympäristö, sosiaalinen kehitys		

Authors	Degree	Time
Paula Kalenius Justina Kauta	Bachelor of Social Services	April 2020
Thesis title		
Family day care as a social learning environment in Kotka municipal family day care		50 pages 1 page of appendices
Commissioned by		
Kotka municipal family day care		
Supervisor		
Tuomo Paakkonen (XAMK), Merja Meskus (city of Kotka)		
Abstract		
<p>This thesis dicusses social learning environment and National core curriculum for Early Childhood Education and Care (ECEC) in municipal family day care in Kotka. The objective of this thesis was to highlight services that family day care has to offer and to bring out family day care as a form of early childhood education. The research questions for this thesis were,</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. What kind of social learning environment does family day care offer? 2. How does family day care support the child's social development? 3. How does family day care implement the National core curriculum for ECEC? <p>This thesis is qualitative research and the material was collected by theme interviews of seven municipal family day carer in Kotka.</p> <p>Small group and the impact of the permanent adult were emphasized in research results. In family day care the child's social development is supported for example with play, early interaction and safe atmosphere. The family day carers emphasize open interaction with both, the children and the parents. In their work, they also try to support the interaction between the children. The implementation of National core curriculum for ECEC in family day care is experienced as an important element that guides family day carers in their work.</p> <p>The family day carers also highlighted the importance of excursions and visits. In excursions and visits the children get to new environments and new social situations.</p>		
Keywords		
early childhood education, family day care, National core curriculum for ECEC, social learning environment, social development		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VARHAISKASVATUS.....	7
2.1	Varhaiskasvatusta ohjaavat lait	8
2.2	Päiväkotitoiminta ja avoin varhaiskasvatustoiminta	9
3	PERHEPÄIVÄHOITO	10
3.1	Historia Suomessa.....	11
3.2	Perhepäivähoito Kotkassa	14
4	VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	16
4.1	Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma	17
4.2	Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma	19
4.3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	19
5	SOSIAALINEN KEHITYS	21
6	OPPIMISYMPÄRISTÖ.....	23
7	SOSIAALINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ.....	24
7.1	Vuorovaikutus osana sosiaalista oppimisympäristöä.....	25
7.2	Ilmapiiri	26
7.3	Leikki	27
8	AIEMMAT TUTKIMUKSET	28
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
9.1	Tutkimuskysymykset.....	29
9.2	Teemahaastattelu	30
9.2.1	Haastattelun teemat.....	31
9.2.2	Haastattelujen toteutus	32
9.3	Sisällönanalyysi	32
10	TUTKIMUSTULOKSET	34
10.1	Sosiaalinen oppimisympäristö ja sosiaalisen kehityksen tukeminen perhepäivähoidossa	35

10.1.1	Leikki ja sen tukeminen.....	35
10.1.2	Vuorovaikutus ja sen tukeminen.....	37
10.1.3	Ilmapiiri	39
10.2	Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen Kotkan perhepäivähoidossa	40
10.2.1	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen	40
10.2.2	Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen.....	42
11	TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO.....	42
12	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	44
13	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	46
	LÄHTEET.....	48
	LIITTEET	

Liite 1. Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Suomessa perhepäivähoitajat ovat joko kunnallisia tai yksityisiä. Kunnalliset perhepäivähoitajat ovat ohjattuja, kun taas yksityiset ovat valvottuja perhepäivähoitajia. Ero näiden kahden välillä muodostuu suhteesta kuntaan: ohjattu perhepäivähoitaja saa ohjausta perhepäivähoidon ohjaajalta, kun taas valvotun perhepäivähoitajan tulee ilmoittaa hoitotoiminnastaan kunnalle. Valvotun perhepäivähoidon toiminnan toteutumista puitteiden ja edellytysten mukaisesti valvotaan. Kunnallinen perhepäivähoitaja on työsuhteessa kunnalla, joka valitsee lapset päivähoitoon ja sijoittaa ne perhepäivähoitajien tarjoamiin hoitoryhmiin. (Heinämäki 2002, 41.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälainen sosiaalinen oppimisympäristö Kotkan kaupungin kunnallisella perhepäivähoidolla on tarjota sekä kuinka perhepäivähoidossa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lisäksi opinnäytetyössä selvitetään, kuinka perhepäivähoidossa tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille perhepäivähoidon palveluita ja perhepäivähoitoa varhaiskasvatuksen muotona päiväkodin ja avoimen varhaiskasvatuksen rinnalla.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jonka aineisto kerättiin teemahaastattelemalla perhepäivähoitajia. Tuloksissa tulee hyvin esille se, millaisena haastattelemamme perhepäivähoitajat näkevät sosiaalisen oppimisympäristön ja sen merkityksen lapsen kehityksen kannalta. Lisäksi käsittelemme tutkimuksessa lakisääteisen varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamista perhepäivähoidossa. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa on toteutettu Kotkan perhepäivähoidossa vuodesta 2017 asti (Meskus 2020).

Useissa kunnissa perhepäivähoitajien määrä on vähentynyt, mutta Kotkassa tilanne on tällä hetkellä vielä hyvä. Tämä toimi tausta-ajatuksena aiheen valinnalle. Otimme yhteyttä Kotkan kaupungin perhepäivähoidon ohjaajaan syksyllä 2019 ja tiedustelimme hänen kiinnostustaan lähteä työstimään opinnäytetyötä yhdessä. Tilajamme ehdotti aiheeksi oppimisympäristöä perhepäivähoidossa, mikä herätti mielenkiintomme. Rajasimme aiheen kuitenkin koske-

maan vain sosiaalista oppimisympäristöä, sillä oppimisympäristö on käsitteenä laaja. Lisäksi tilaajaltamme tuli toive tutkia ja selvittää varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista kunnallisessa perhepäivähoidossa.

Opinnäytetyö etenee teoreettisesta viitekehyksestä tutkimuksen toteutukseen ja tutkimustulosten analysointiin. Olemme ensin avanneet tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet varhaiskasvatus, perhepäivähoito, varhaiskasvatussuunnitelma, sosiaalinen kehitys sekä sosiaalinen oppimisympäristö. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esittelemme muutamia aiempia tutkimuksia, jotka sivuavat aiheitamme. Päälähteinä on käytetty kirjallisia lähteitä. Useat lähteistä on Aili Heleniuksen ja Riitta Korhosen kirjoittamia. Lisäksi yhtenä päälähteenä toimi Opetushallituksen julkaisu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2018.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kokonaisuus, joka muodostuu kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta. Se on osa suomalaista koulujärjestelmää ja tärkeä osa lapsen kehityksessä ja oppimisessa. Varhaiskasvatusta tarjotaan 0–6-vuotiaille, eli se kattaa lapsen ensivuodet vauvaiästä aina peruskoulun aloittamiseen asti. (Opetushallitus s.a.)

Varhaiskasvatuksella on useita eri tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Se ehkäisee syrjäytymistä ja edistää lasten tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta. Varhaiskasvatus tukee myös huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa vanhempien osallistumisen esimerkiksi työelämään tai opiskeluun. Näiden lisäksi varhaiskasvatuksesta saadut tiedot ja taidot vahvistavat lapsen osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus s.a.)

Varhaiskasvatuspalveluita voi järjestää tai tuottaa joko kunta tai yksityinen palveluntuottaja. Lapsen ei ole pakko osallistua varhaiskasvatukseen, vaan lapsen huoltajat päättävät siihen osallistumisesta. Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen maksu määräytyy perheen tulojen ja koon sekä lapsen varhais-

kasvatusajan mukaan. Yksityisellä puolella maksut määrittelee palvelujen tarjoaja, ja sen maksuihin on mahdollista saada yksityisen hoidon tukea. (Varhaiskasvatuspalvelut s.a.)

Varhaiskasvatus jaetaan kolmeen eri toimintamuotoon. Toimintamuodot eroavat toisistaan, ja se tulee ottaa huomioon laadittaessa paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Nämä kolme eri varhaiskasvatusmuotoa ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. (Opetushallitus s.a.)

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait

Useat eri lait ohjaavat varhaiskasvatustoimintaa. Se on osana kasvatus- ja koulutuspalveluja, ja se on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alla. **Varhaiskasvatuslaki (13.7.2018/540)** säättää lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, sen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. Kunnat, kuntayhtymät ja yksityiset palveluntuottajat järjestävät ja tuottavat päiväkotitoimintaa ja perhepäivähoitoa lakia soveltaen. Lisäksi avoimen varhaiskasvatuksen toiminnan järjestämiseen ja tuottamiseen sovelletaan lakia siltä osin, kuin se siihen soveltuu. Varhaiskasvatuslaki uudistettiin 1.9.2018, jolloin siihen tuli merkittäviä muutoksia liittyen varhaiskasvatuksen henkilöstöön ja tietotuotannon kehittämiseen. **Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (23.8.2018/753)** määrittelee päiväkodin ja perhepäivähoiton henkilöstön määrän sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuuden määrittämistä opinnoista ja perhepäivähoitajan kelpoisuuden toimia varhaiskasvatuksen lastenhoitajana. (Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö s.a.)

Esiopetuksesta säättää **perusopetuslaki (21.8.1998/628)**, ja opetustoimen henkilöstön esimerkiksi esiopetusta antavan opettajan kelpoisuudesta säädetään **asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa (14.12.1998/986)**. Varhaiskasvatuksessa on myös **laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (14.6.2002/504)**, joka edellyttää, että lasten kanssa työskentelevien henkilöiden tulee näyttää työnantajalleen tarkoitusta varten pyydetty rikosrekisteriote. **Lastensuojelulaki (13.4.2007/417)** pitää sisällään säännökset lastensuojelusta lapsi- ja perhekohtaisesti ja ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta. Laki säättää palvelujen

kehittämisen kasvatuksen tukemiseksi ja viranomaisten velvollisuuden lastensuojelu- ja rikosilmoituksen tekoon. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on siis velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos heillä ilmenee huoli lapsesta. (Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö s.a.)

Lisäksi varhaiskasvatukseen liittyviin maksuihin, taloudellisiin tukiin, palveluihin ja rahoitukseen on omat säädöksensä, kuten esimerkiksi **laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (29.12.2016/1503)**, **laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (29.12.2009/1704)** ja **laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä (24.7.2009/569)** (Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö s.a.).

2.2 Päiväkotitoiminta ja avoin varhaiskasvatustoiminta

Yleisin ja tunnetuin varhaiskasvatuksen muoto on **päiväkotitoiminta**. Päiväkodissa toiminta tapahtuu ryhmissä, jotka voidaan muodostaa usealla eri tavalla. Ryhmien muodostuksessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai mahdolliset tuen tarpeet. Lisäksi on huomioitava säännökset, jotka liittyvät ryhmien enimmäiskokoon ja henkilöstön mitoittamiseen, ja lisäksi ryhmien täytyy olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia. Päiväkodeissa henkilöstö on moniammatillista, mikä nähdään laadukkaana varhaiskasvatuksen voimavarana. Vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisesti, kun henkilöstön kaikkien jäsenten osaaminen on käytössä. (Opetushallitus 2019a, 18.)

Avoin varhaiskasvatustoiminta voi olla esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintaa. Sen toteutus ja painopisteet vaihtelevat toiminnan järjestäjän tekemien päätösten mukaisesti. Avoin varhaiskasvatustoiminta on kuitenkin ohjattua ja tavoitteellista, ja se voi tarjota lapselle esimerkiksi taide- tai liikuntakasvatusta ja leikkiä. Lapsen huoltajalle avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota yhdessäoloa lasten kanssa ohjatusti ja muita sosiaalisia kontakteja. Jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa huomioon avoimessa varhaiskasvatuksessa, tulee toiminnan olla suunniteltua. Mitä säännöllisemmin ja useammin lapset osallistuvat toimintaan, sitä kattavammin ja laajemmin tavoitteet tulee huomioida. Toiminnasta riippuen jotkut tavoitteet voivat painottua enemmän kuin toiset. (Opetushallitus 2019a, 19.)

3 PERHEPÄIVÄHOITO

Tämä opinnäytetyö painottuu perhepäivähoitoon, joten käsittelemme sitä laajemmin kuin muita varhaiskasvatuksen muotoja. Perhepäivähoidolla tarkoitetaan hoitajan kotona tapahtuvaa varhaiskasvatusta pienissä lapsiryhmissä. Ryhmäkokona on neljä yhtä aikaa hoidossa olevaa kokopäiväistä hoitoa tarvitsevaa lasta sekä yksi puolipäiväinen joko esikoululainen tai koululainen. Sen toimintaa ohjaa varhaiskasvatussuunnitelma kuten muitakin varhaiskasvatuksen palveluita. Myös perhepäivähoidossa selvitetään lapsen yksilölliset tarpeet, ja ne huomioidaan lapsen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. (Kotkan kaupunki s.a.) Leikillä, perushoidolla ja kodinomaisuudella on tärkeä rooli perhepäivähoidossa (JHL s.a). Perhepäivähoidon vahvuutena voidaan pitää sen hoito-, kasvat- ja oppimisympäristön erityispiirteitä. Sen erityispiirteitä ovat muun muassa kodinomaisuus, arkipäivän kokonaisvaltaisuus, pieni ryhmä koko, lapsen erityistarpeiden huomioiminen sekä perhepäivähoitajan läheinen hoitosuhde hoidettaviin lapsiin ja heidän vanhempiinsa. (Alho-Kivi 2005, 35.)

Perhepäivähoitajan työ on osa sosiaali- ja terveystieteiden julkista tai yksityistä ammattitoimintaa. Työ perustuu eettisesti kestäviin perusteisiin. Perhepäivähoitaja on lapsen kasvattaja päivän eri tilanteissa ja varmistaa lapselle fyysisen ja emotionaalisen turvallisuuden. Perhepäivähoitajan tehtävänä on tukea lapsen kehitystä leikin ja toiminnan avulla lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Hän huolehtii lapsen päivän aikana tarvitsemasta hoidosta ja huolenpidosta, ravinnosta, levosta, liikunnasta sekä ylläpitää säännöllistä päivärytmiä. Lisäksi perhepäivähoitaja toimii yhteistyössä vanhempien kanssa tukemalla heitä kasvatustyössä ja auttaa tarvittaessa hoidon ja kasvatuksen piiriin. (Parila 2002, 26–27.)

Perhepäivähoitajien tehtävään suositellaan perhepäivähoitajan ammattitutkintoa, jonka voi suorittaa joko näyttötutkintona tai oppisopimusopiskelulla. Perhepäivähoitajana voi työskennellä myös, jos on suorittanut sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon (lähihoitaja). Myös tämän tutkinnon voi suorittaa joko

näyttötutkintona tai oppisopimuksella. Perhepäivähoitajien koulutusta järjestävät kunnat, ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset ja muut oppilaitokset. (Ammattinetti s.a.)

3.1 Historia Suomessa

Suomalaisen perhepäivähoidon kehittyminen alkoi 1960-luvulla. Siihen otettiin vaikutteita Englannista sekä Norjasta, Ruotsista ja Tanskasta. Lähtökohtana perhepäivähoidon tarpeelle oli kokopäiväisen päivähoidon tarpeen kasvaminen, ja Pohjoismaissa se on toiminut palana hyvinvointivaltion rakentamisessa. Lisäksi perhepäivähoito toimi kritiikkinä laitosmaiselle päivähoitolle, ja sen avulla haluttiin tarjota vaihtoehtoa eritoten pienten lasten hoitoon. (Välimäki 2018, 32, 35.)

Suomessa tarve perhepäivähoitolle kasvoi, kun naiset alkoivat käydä töissä. Alkuun se oli keskiluokkaisten ”tee se itse” -toimintaa, jossa lapsi vietiin esimerkiksi naapuriin toisen äidin hoiviin lapsen oman äidin käydessä töissä. (Parrila 2002, 14.) Perhepäivähoito toimi Suomessa pitkään epävirallisena hoitomuotona. Vuonna 1948 sosiaaliministeriö teki esityksen, jossa muodostettiin parlamentaarinen komitea, jonka tehtävänä oli suunnitella paremmin kotien vaatimuksia vastaava päiväkotijärjestelmä. Vuonna 1951 komitea esitti uuden toimintamuodon, perhepäiväkodit. Ongelmallisena kuitenkin nähtiin lastensuojelulaki, jonka piirissä tämä uusi päiväkotijärjestelmän muoto ei ollut. Komitea esittikin, että perhepäiväkodit ja sille asetettavat vaatimukset tuli määritellä ja saattaa lastensuojelulain sekä viranomaisten piiriin, jolloin perhepäiväkoti ja lapsen sijoittaminen eriteltiin toisistaan. Vasta vuonna 1968 lastensuojelulakiin saatiin tarkennus perhepäivähoidosta, ja se säätelikin perhepäivähoidon toimintaa kunnissa ennen päivähoitolakia (Välimäki 2018, 37, 41).

Järjestöillä on ollut suuri vaikutus perhepäivähoidon rakentumiseen Suomessa. Sotien jälkeen esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Punainen Risti ja Pelastakaa lapset ajoivat vankasti lasten ja perheiden asemaa hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Suuret järjestöt, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliitto, etsivät ratkaisua lasten päivähoito-ongelmaan 1960–1970-

luvuilla ja toi esille perhepäivähoitoa lasten päivähoitomuotona. (Välimäki 2018, 48.)

Suomessa ensimmäinen kunta, joka aloitti kunnallisen perhepäivähoidon järjestämisen, oli Kotka vuonna 1966. Seuraavana vuonna kunnallisen perhepäivähoidon järjestämisen aloitti kuusi kuntaa. Mukana olivat esimerkiksi Lappeenranta, Kerava, Ulvila ja Pietarsaari. Vuonna 1968 perhepäivähoidon aloittaneita kuntia oli viisi, ja 1969 jopa 19 kuntaa aloitti perhepäivähoidon omassa kunnassaan. (Välimäki 2018, 59–60.)

Vuoden 1973 päivähoitolaissa perhepäivähoito on yhtenä tasavertaisena päivähoitomuotona. Laki lasten päivähoitosta (19.1.1973/36) määrittelee ensimmäisessä pykälässään päivähoiton tarkoittamaan joko

1. lapsen hoitoa tätä tarkoitusta varten perustetussa laitoksessa, josta jäljempänä käytetään nimitystä päiväkotia
2. lapsen hoitoa yksityiskodissa tai muissa perheenomaisissa olosuhteissa, josta hoidosta jäljempänä käytetään nimitystä perhepäivähoito ja hoitokodista nimitystä perhepäiväkotia tai
3. sisällä tai ulkona tapahtuvaa lasten leikin- ja toiminnan ohjausta ja valvontaa tätä tarkoitusta varten varatussa paikassa tai alueella.

Laissa perhepäivähoito oli määritelty tarkoittamaan sekä toimintamuotoa että perhepäiväkotia. Vuonna 1990 lakia uudistettiin muun muassa perhepäivähoidon osalta, ja lain 1. §:n toimintamuotojen määrittely muutettiin niin, että ”lasten päivähoitolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana” (18.5.1990/451).

Ennen päivähoitolakia perhepäivähoitajien koulutukseen ei juurikaan kiinnitetty huomiota. Vuonna 1964 Mannerheimin Lastensuojeluliitto aloitti perhepäivähoidon kehittämisen hoitajien koulutusohjelman laatimisesta, ja vuonna 1968 järjestettiin ensimmäinen koulutuskurssi perhepäivähoitajille. 1970 Mannerheimin Lastensuojeluliitto julkaisi Perhepäivähoito-oppaan, joka toimi koulutusaineistona. Oppaan aiheina olivat muun muassa hygienia ja ravitsemus, ensiapu ja tapaturmat sekä lapsen perustarpeet ja kasvatus. Alkuun koulutusta järjestivät pääasiassa vain kansalais- ja työväenopistot yksin tai yhteistyössä paikallisen sosiaalilautakunnan tai järjestön kanssa. Koulutus tapahtui

usein iltakursseina. Koulutusyhteistyö paikallisen sosiaalilautakunnan tai järjestön kanssa jatkui tiiviinä aina päivähoitolain voimaantuloon asti. (Välimäki 2018, 203–206.)

Vuonna 1974 Sosiaalhallitus ilmoitti Kouluhallitukselle, että perhepäivähoitajien koulutusohjelman vähimmäisvaatimuksena oli 150 tunnin koulutus, jota ei voisi korvata harjoittelulla tai työllä. Kansalais- ja työväenopistot jatkoivat kansanopistojen kanssa perhepäivähoitajien kouluttamista, ja uuden koulutusohjelman myötä rinnalle alkoi nousta myös muita koulutusta tarjoavia tahoja. Esimerkiksi vuosina 1977–1978 ammatillinen kurssikeskus järjesti yhteensä 14 perhepäivähoidon kurssia. (Välimäki 2018, 206–207.)

Koulutus jatkui 150-tuntisena, kunnes sosiaali- ja terveysministeriö esitti vuonna 1984, että perhepäivähoitajien koulutusta tulisi pidentää 250 tuntiin. Esitys hyväksyttiin ja koulutustuntimäärä kasvoi 100 tunnilla. Uuden opetus suunnitelman mukaan kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot sekä ammatilliset oppilaitokset saivat edelleen antaa perhepäivähoitajan peruskoulutusta. Koulutuksen sisältöön kuului muun muassa perhepäivähoito päivähoitomuotona, lapsen fyysinen ja psyykinen kehitys sekä yleissivistäviä aineita. Lisäksi kurssiin osallistujilta edellytettiin Suomen Punaisen Ristin ensiapukurssin suorittamista. (Välimäki 2018, 209.)

Samaan aikaan kun perhepäivähoitajan koulutusaika piteni, valtioneuvosto liitti päivähoitaja-nimikkeen sosiaalialan ammattiluetteloon. Päivähoitaja oli rinnakkainen nimike päiväkodin lastenhoitajalle, sillä niissä oli muun muassa samat tehtävät ja sama palkka. Pohjakoulutusvaatimuksena päivähoitajan koulutukseen oli alkuun ylioppilastutkinto, mutta vuonna 1988 myös peruskoulupohjalta voitiin kouluttautua. Tällöin koulutus kesti kaksi ja puoli vuotta, kun ylioppilastutkinnon suorittaneilla koulutus kesti puolitoista vuotta. (Välimäki 2018, 211.)

Vuoteen 2000 asti perhepäivähoitajan ammattiin kouluttauduttiin vain perhepäivähoitajakurssin kautta, kunnes Opetushallitus määräsi perhepäivähoitajien ammattitutkinnosta. Ammattitutkinto koostuu näyttötutkinnoista sekä niiden perusteista. Koulutusta järjestävät nyt vain ammatilliset oppilaitokset, mutta se

on mahdollista käydä myös oppisopimuskoulutuksena. Koulutusta on uudistettu vuonna 2006 uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet huomioon ottaen ja uudelleen vuonna 2013. (Välimäki 2018, 212–213.) Vuonna 2019 perhepäivähoitajan ammattitutkinto siirtyi osaksi kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkintoa (Opetushallitus 2019b, 51).

3.2 Perhepäivähoito Kotkassa

Vuonna 1966 aloitettiin Kotkassa kokeilu kunnallisesta perhepäivähoidosta lastensuojelujohtaja Alli Lahtisen aloitteesta. Tämä kokeilu tehtiin ensimmäisenä Suomessa. Joustavammat hoitoajat vanhempien työssäkäynnin mukaan, hoitopaikan sijainti lähellä lapsen kotia, hoidon edullisuus ja päiväkotiryhmää pienemmät lapsiryhmät toimivat kokeilun aloittamisen perusteena. (Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a., 3.)

Ensimmäisenä vuonna perhepäivähoitajia työskenteli Kotkassa 13, ja heillä oli yhteensä 16 hoitolasta. Joka vuosi hoitajia lisättiin 3–4. Ennen kuin toiminta vakiinnutettiin pysyväksi hoitomuodoksi, vastasivat perhepäivähoidon ohjauksesta lähipäiväkotien johtajat. Hoitomuodon vakiinnuttua ohjauksesta vastasivat kaksi johtavaa perhepäivähoitajaa. Vuonna 1974 palkattiin ensimmäinen kokopäiväinen perhepäivähoidon ohjaaja, ja 1979 kokopäiväisiä ohjaajia oli neljä. (Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a., 3.)

Laki lasten päivähoidosta vuonna 1973 vakiinnutti perhepäivähoidon aseman kunnallisena päivähoidona myös valtakunnallisella tasolla. Laajimmillaan perhepäivähoito on ollut Kotkassa vuonna 1991, jolloin hoitajia oli 177, perhepäivähoidon ohjaajia seitsemän ja lapsia 700. Lisäksi Kotkassa toimi ryhmäperhepäiväkoteja. Perhepäivähoitajien määrä on kuitenkin vähentynyt tasaisesti vuodesta 1997 alkaen. (Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a., 3.) Perhepäivähoitajien määrän vähentymiseen on vaikuttanut esimerkiksi kunnan hallinnon linjaukset perhepäivähoidosta varhaiskasvatusmuotona. Perhepäivähoitoa ei aktiivisesti pidetä yllä, vaan sen annetaan pikkuhiljaa hiipua. (Meskus 2020.)

Nykyään perhepäivähoito on suurten haasteiden edessä. Perhepäivähoitajia on hankala rekrytoida, sillä kunnat kiristävät taloutta, ikäluokat pienentyvät ja palkkataso on alhainen. Lisäksi perhepäivähoitajat tekevät pitkiä työpäiviä, ja työsuhteen jatkuminen on epävarmaa. (Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a., 3.) Perhepäivähoitajilta odotetaan nykyään aiempaa enemmän erilaisten taitojen osaamista, ominaisuuksia ja koulutusta. Perhepäivähoitajilta odotetaan esimerkiksi digivälineiden käyttötaitoa sekä kykyä toimia vuorovaikutuksessa erilaisten perheiden kanssa. Vaikka työ on hyvin itsenäistä ja ensisijainen vastuu työnlaadusta on perhepäivähoitajalla, työssä pyritään saavuttamaan yhteiset tavoitteet ja luomaan yhteiset pelisäännöt koko Kotkan perhepäivähoidolle. Työn vaativuus ei näy perhepäivähoitajien palkkatasossa, mikä onkin yksi iso syy siihen, ettei perhepäivähoitajan ammatti houkuttele uusia nuoria alalle. (Meskus 2020.)

Kotkassa perhepäivähoitajan toimia on 24, ja tällä hetkellä perhepäivähoitajana työskentelee 20 henkilöä. Jokaisella perhepäivähoitajalla voi samanaikaisesti olla neljä lasta hoidossa. Joillain perhepäivähoitajilla voi olla viisi lasta kirjoilla, jolloin kaksi lasta on vuoropäivinä paikalla. Kotkan perhepäivähoidon piirissä on tällä hetkellä 84 lasta. (Meskus 2020.)

Kotkan perhepäivähoidon toiminnassa korostuu leikin merkitys. Työssä huomioidaan lapset yksilöinä ja tuetaan vanhempien kasvatustyötä. Kotkan kaupungin kunnallisen perhepäivähoidon arvoja ovat tasa-arvo, monipuolisuus, lapsen kunnioittaminen, vastuullisuus, luottamus ja vuorovaikutus, yksilöllisyys, turvallisuus ja laadukas palvelu. Arvojen ja toiminta-ajatuksen halutaan välittyvän kaikissa perhepäivähoidon toiminnoissa suhteessa lapsiin, vanhempiin ja yhteistyökumppaneihin. (Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a., 4.)

Kotkassa perhepäivähoidon kehittäminen tehdään yhteistyössä perhepäivähoitajien sekä lasten huoltajien kanssa. Lisäksi perhepäivähoito on osa koko varhaiskasvatuksen kehittämistä. Vuodesta 2018 lähtien Kotkassa on toiminut aktiivisesti perhepäivähoidon kehittämisryhmä. Kehittämistarpeet tulevat perhepäivähoitajilta, huoltajilta sekä varhaiskasvatuksen ajankohtaisista aiheista. Kehittämistarpeita kerätään huoltajilta asiakaskyselyillä. Kerran kuukaudessa järjestettävillä hoitajailloilla on tärkeä merkitys perhepäivähoidon kehittämis- ja

arviointityössä. Lisäksi kehittämis- ja arviointityötä tehdään ohjaajan ohjauskäynneillä perhepäivähoitajien luona sekä säännöllisillä kehityskeskusteluilla. (Meskus 2020.)

Perhepäivähoitoa pyritään tukemaan kaikin mahdollisin keinoin perhepäivähoitajien omien tarpeiden mukaan. Kotkassa on neljä perhepäivähoitajien tiimiä, jotka tapaavat kaksi kertaa vuodessa. Tapaamisissa pyritään keskustelujen avulla saavuttamaan yhteinen arvopohja sekä saattamaan varhaiskasvatussuunnitelmaa käytäntöön ja sisäistämään kokopäiväpedagogiikkaa. Koko perhepäivähoidolle järjestetään kaksi kertaa vuodessa suunnittelu-, arviointi- ja kehittämispäivät, joiden sisällön suunnittelee perhepäivähoidon ohjaaja. (Meskus 2020.)

Perhepäivähoitajat hakeutuvat lisäkoulutuksiin itseohjautuvasti tai työnantajan kautta. Kehityskeskusteluissa käydään vuosittain läpi perhepäivähoitajien omia koulutustoiveita ja tarpeita, jolloin esimies osaa ohjata tarpeen mukaan erilaisiin koulutuksiin. Lisäksi lapsiryhmän tarpeista nousee esiin uusia koulutustarpeita. Perhepäivähoidossa hoitajilla on samat koulutusmahdollisuudet kuin muillakin varhaiskasvatuksen henkilöstöllä, ja niissä pyritään huomiomaan aluehallintoviraston ajankohtaiset koulutukset Etelä-Suomen alueella. (Meskus 2020.)

4 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pohjautuvat varhaiskasvatuslakiin, jonka perusteella Opetushallitus määrää niin valtakunnallisen, paikallisen kuin lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta sekä varhaiskasvatuksen toteutumisesta. Myös esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tulee tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä sekä sen toteuttamista ja kehittämistä. Lisäksi sen tulee edistää varhaiskasvatuksen pysymistä laadukkaana ja yhdenvertaisena koko maassa. Varhaiskasvatuksen perusteissa määrätään myös varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, yhteistyöstä kasvattajan ja huoltajan välillä sekä monialaisesta yhteistyöstä ja ennen kaikkea lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. (Opetushallitus 2019a, 7–8.)

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, 13) on mainittu, että varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
 - tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa nostetaan esille laaja-alainen oppiminen. Tarve laaja-alaiselle osaamiselle nousee maailman ja yhteiskunnan muutoksista. Laaja-alainen oppiminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon luomasta kokonaisuudesta sekä kyvystä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Lapsen laaja-alaista oppimista tukee laadukas pedagoginen toiminta. Se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, kuinka oppimisympäristöjä hyödynnetään sekä miten lapsen hyvinvointia ja oppimista tuetaan, vaikuttavat lapsen laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa laaja-alaisen osaamisen osa-alueiksi määritellään:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen (Opetushallitus 2019a, 23–24.)

4.1 Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta tulee varhaiskasvatuksen järjestäjien laatia paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Laatimisvelvoite koskee kunnan päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa ja avointa varhaiskasvatusta sekä lisäksi myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja yksityistä päiväkotitoimintaa tai perhepäivähoitoa. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia koskemaan kaikkia varhaiskasvatuksen muotoja, tai jokaiselle toimintamuodolle voidaan laatia oma. (Opetushallitus 2019a, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon paikalliset erityispiirteet ja mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tulee noudattaa sitä ohjaavia lakeja ja asetuksia sekä valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, eikä se näin ollen voi pois sulkea mitään niissä mainittua. (Opetushallitus 2019a, 8.)

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa tulee ottaa huomioon myös muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelma, lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma tai kotoutumissuunnitelma. Suunnitelmaa laativat kunnan eri hallintoalat yhdessä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisien kanssa. (Opetushallitus 2019a, 9.)

Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma kattaa kaikki varhaiskasvatuksen muodot. Jokainen varhaiskasvatuksen toimintamuoto kuvaa erityispiirteitään omassa toimintasuunnitelmassaan, joka pohjautuu yhtenäiseen toimintasuunnitelmapohjaan. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 19.) Koko kuntaa koskeva varhaiskasvatussuunnitelma lisää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 16).

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelman luomiseen vaikutti Kotkan 2025 kaupunkistrategia. Varhaiskasvatus vastaa Kotkan kaupunkistrategian arvopohjaa ja se vastaa strategian tavoitteisiin sekä toimenpiteisiin muun muassa laaja-alaisen osaamisen, oppimiskäsityksen, ympäristön ja oppimisen alueiden kohdalla. Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa keskeisiksi nousevia arvoja ovat lapsuuden itseisarvo, kulttuurinen moninaisuus sekä kestävä elämäntapa. Varhaiskasvatuksessa näitä arvoja toteutetaan muun muassa kuuntelemalla, osallistamalla ja kannustamalla lasta sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden korostaminen. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 18, 37.)

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan digitaalisten laitteiden ja niiden toimintamahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille myös vuorovaikutuksen merkitys pienryhmäpedagogiikassa lapsen osallisuutta ja vaikuttamista vahvistavana tekijänä.

Lisäksi Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa halutaan korostaa yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyskasvatusta on toteutettu Kotkan varhaiskasvatuksessa jo useamman vuoden, ja sen periaatteet noudattavat kaupunkistrategian Oppiva ja yrittävä Kotka -poijua. Varhaiskasvatuksessa yrittäjyyskasvatus on pääasiassa asennekasvatusta, lähiympäristöön tutustumista sekä elämälle hyödyllisten taitojen oppimista oman tekemisen kautta (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 45, 47).

4.2 Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Perhepäivähoidossa on asteittain otettu käyttöön perhepäivähoitoryhmän oma varhaiskasvatussuunnitelma eli ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma. Perhepäivähoitaja saa apua suunnitelman laatimiseen muun muassa resurssiopettajalta ja perhepäivähoidon ohjaajalta. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lomakepohjalle, joka ohjaa suunnitelman sisältöä. Samaa lomakepohjaa käytetään myös päiväkodissa. (Meskus 2020.)

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lasten omien varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta sekä lasten mielenkiinnonkohteiden ja tarpeiden mukaan. Suunnitelma toimii ryhmän tavoitteellisen toiminnan pohjana, ja se on tarkoitettu perhepäivähoitajan työvälineeksi selkiyttämään tavoitteiden asettamista pedagogiselle toiminnalle. Lisäksi sen avulla perhepäivähoitaja voi dokumentoida ja arvioida omaa työtään. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma selkiyttää myös paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamista omassa työssään. (Meskus 2020.)

4.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen piirissä olevalla lapsella on varhaiskasvatustlain myötä turvattu oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Jotta nämä toteutuvat, jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Lapselle tehtävässä varhaiskasvatussuunnitelmassa lähtökohtana on lapsen etu ja hänen tarpeensa. Pedagogiselle toiminnalle asetetaan tavoitteet, jotka kirjataan suunnitelmaan. Suunnitelmasta esiin nousevat tavoitteet otetaan huomioon, kun suunnitellaan lapsiryhmän toimintaa ja toteuttamista sekä kehittäessä oppimisympäristöjä ja toimintakulttuuria. Lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen

aloittaessa joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, ja sitä tarkennetaan tarpeen mukaan säännöllisesti, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 12.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekoon osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt, lapsen huoltajat ja lapsi. Lisäksi prosessiin osallistuvat tarpeen mukaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä muut lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat ja tahot. Prosessissa tulee selvittää ja ottaa huomioon myös lapsen oma mielipide ja toiveet. Lapsen näkökulmien selvittäminen on henkilöstön vastuulla, ja heidän tulee etsiä keinot niiden selvittämiseksi. Sekä huoltajan tai huoltajien että henkilöstön tekemät havainnot ja näkemykset lapsen kehityksestä ja oppimisen eri vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta on tärkeä ottaa huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 12–13.)

Laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa täytyy tuntea lapsi ja tämän osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksenkohteet ja mahdolliset yksilölliset tarpeet. Lisäksi suunnitelmaa tehdessä otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelmaa laadittaessa tai sitä päivitettäessä. Siihen kirjatut tavoitteet kuvaavat pedagogisen toiminnan käyttöä, jotta saadaan tuettua lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 13.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa hyödynnetään varhaiskasvatuksen pedagogista dokumentointia. Kotkan varhaiskasvatuksessa sen osana tehdään lapsen henkilökohtainen niin kutsuttu Kasvun kansio. Siihen kootaan lapsen kokemuksia, ilmaisemia näkemyksiä sekä osallisuuden tilanteita. Kasvun kansio on osana varhaiskasvatuksen toteuttamista, sisältöä ja käytettävyyttä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kerää lasten näkökulmaa myös esimerkiksi haastatteleamalla lapsia ja huolehtivat näin lapsen vahvuuksien löytämisestä sekä näkymisestä. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 21.)

5 SOSIAALINEN KEHITYS

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joiden avulla lapsi pystyy ratkaisemaan arkipäivän tilanteita ja saavuttamaan omia päämääriään päätyen lopulta positiivisiin seurauksiin sosiaalisissa tilanteissa. Näitä tilanteita on esimerkiksi lapsen aloitteellisuus leikeissä. Jotta tämä onnistuu, täytyy lapsella olla empatiakykyä sekä kykyä arvioida ja ennakoida toimintansa seurauksia. Lapsen on myös tärkeää ymmärtää omia tunteitaan ja osata ilmaista niitä tilanteeseen sopivasti. (Nurmi ym. 2018, 61.)

Kehityopsykologit puhuvat ”kolmen ikävuoden myytistä” tai ”maagisesta kolmesta ikävuodesta”. Näillä viitataan siihen, että lapsi muodostaa ensimmäisten kolmen vuoden aikana perustaa omalle persoonallisuudelleen sekä fyysiselle ja psyykkiselle kehitykselleen. Kolmen ensimmäisen vuoden aikana lapselle kehittyy tunne omasta minuudesta, yksilöllisyydestä ja hänen omasta ainutlaatuisuudestaan. Varhaisessa vuorovaikutuksessa lapselle kehittyy ymmärrys siitä, miten ihmiset toimivat keskenään. Hän oppii, kuinka säädellä omia mielialojaan ja kontrolloida omaa käytöstään sekä kuinka reagoida muiden mielialoihin ja viesteihin. (Keltikangas-Järvinen 2012, 20–21.)

Lapsen sosiaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen pohjana on kiintymyssuhde hänelle tärkeisiin aikuisiin. Turvallinen kiintymyssuhde rakentaa lapsen realistista käsitystä omasta minuudestaan sekä ymmärrystä ihmisten välisistä suhteista. Lapsen minuuden kehittymisen seurauksena muodostuvat itsekontrolli ja tunteiden säätely. Lapsen minuus rakentuu positiivista hoivakokemuksista hoitajansa kanssa. Puutteelliset hoivakokemukset vaikuttavat negatiivisesti lapsen minuuden muodostumiseen sekä käsitykseen ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–27.)

Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa jo vauvaiästä lähtien. **1–2-vuotias** lapsi tarvitsee sääntöjä ja rajoja oman turvallisuutensa vuoksi. Usein pelkkä sanallinen kieltäminen ei tässä iässä vielä riitä, vaan lapsi täytyy hakea pois tilanteesta. Noin kahden vuoden iässä lapsi alkaa enemmän testata tekojen vaikutusta vanhempiin ja hakee rajoja teoilleen. Ennen sitä lapsi ei ole tahallaan tottelematon, vaan vasta opettelee ymmärtämään sääntöjä ja ohjeita. Kieltojen li-

säksi lapsi tarvitsee myös kehuja ja kannustusta, ja niiden avulla voidaan vaikuttaa siihen, kuinka oma-aloitteinen ja aktiivinen lapsesta tulee. Leikin avulla lapsi opettelee sääntöjä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017a.)

3–4-vuotias lapsi kaipaa jo enemmän kavereita leikkeihin. Tällöin lapsen olisi hyvä tavata muita lapsia ja opetella yhdessä toimimisen sääntöjä. Koska sosiaaliset taidot vasta kehittyvät, leikit eivät aina suju ongelmitta ja syntyy riitailanteita. Lapsi saattaa käyttäytyä aggressiivisesti ja esimerkiksi huutaa ja haukkua. Neljän vuoden iässä lapsen on jo helpompaa jakaa leluja ja odottaa vuoroaan. Lapsi pystyy myös olemaan jo hetken erossa lähimmäistään suhteistaan esimerkiksi vanhemmista. Vanhempien kanssa yhdessäolo ja hassuttelu ovat lapselle edelleen tärkeää ja hyvinvoinnin perusta, vaikka kavereiden kanssa leikkiminen onkin hauskaa. 3–4-vuotiaana lapsi alkaa myös nauttia huumorista uudella tavalla. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017b.)

Viisivuotiaana lasta alkaa kiinnostaa enemmän sääntöleikit, mutta häviäminen peleissä ja leikeissä on vaikeaa. Lapsi nauttii aikuisten ja toisten lasten seurasta. Kaverit ovat viisivuotiaalle tärkeitä, ja lapsilla saattaakin olla muutamia erityisen hyviä kavereita. Lapset saattavat myös ihastua ensimmäisiä kertoja. Sosiaaliset taidot ovat jo melko kehittyneet, ja lapsi osaa esimerkiksi neuvotella, joustaa asioissa ja pukea kokemiaan tunteita sanoiksi. Kavereiden kanssa riitautumista ei tapahdu enää niin helposti. Viisivuotias kuuntelee jo kavereiden mielipiteitä ja niillä on vaikutusta lapsen päätöksiin. Muut lasta vanhemmat lapset ovat hänelle usein esikuvia. Tässä iässä lapsella on jo moraalista pohdintaa siitä mikä on oikein ja mikä väärin ja hän ymmärtää niiden eron. Lapsi arvioi usein teon pahuutta lopputuloksen perusteella tarkoituksen perusteen sijaan. Vanhemmat ovat edelleen lapsen elämän tärkeimmät henkilöt. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017c.)

Koska leikki on isossa roolissa sosiaalisessa kehityksessä, on tärkeää tietää millaisia keinoja lapsi käyttää, jotta pääsee mukaan leikkeihin. Lasten, jotka pääsevät mukaan leikkeihin on huomattu tarkkailevan sosiaalisia vihjeitä, ja he sovittavat oman toimintansa niihin sopivaksi. Lapset esimerkiksi tekevät ehdotuksia leikkiin tai tekevät huomautuksia. He ovat myös innokkaita ja sitkeitä pyrkiessään mukaan leikkeihin. Mukaan pyrkiessä on kuitenkin tärkeää,

että ei ole liian tunkeileva tai häiritse leikkiä, sillä silloin tulija helposti torjutaan. (Nurmi ym. 2018, 62.)

Myös vanhempien ja perheen vuorovaikutusmallit ovat keskeisessä roolissa lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisessä. Vanhempien vaikuttaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa. Suoria vaikutuksia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa lapsi tapaa muita lapsia vanhempien järjestämänä. Aikuiset voivat myös puuttua leikkitilanteisiin tarvittaessa esimerkiksi selvittämällä riitatilanteita tarvittaessa. Aikuisen avulla lapsi saa uusia oppimismahdollisuuksia, joita kehittää omissa leikeissään eteenpäin. Aikuinen ei kuitenkaan voi ottaa liian ohjaavaa roolia, jotta lapsen oma kekseliäisyys tai aloitteellisuus ei esty. Epäsuoraa vaikuttamista on perheen ilmapiiri ja perheensisäiset vuorovaikutussuhteet. Lapset, jotka ovat turvallisesti kiintyneet, solmivat ystävyyssuhteita helpommin, ratkaisevat ongelmia rakentavammin ja kykenevät vastavuoroisiin suhteisiin helpommin kuin lapset, jotka ovat kiintyneet välttelevästi tai ristiriitaisesti. Jos vanhemmilla on omia ongelmia, esimerkiksi masennusta, ei lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen ole aina riittävää. (Nurmi ym. 2018, 62–63.)

6 OPPIMISYMPÄRISTÖ

Varhaiskasvatuksessa tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen, turvallinen ja esteetön oppimisympäristö. Lapsen kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta tukevat tilat, paikat, yhteisöt, käytännöt, välineet ja tarvikkeet kuuluvat oppimisympäristöön. Varhaiskasvatuksessa siihen kuuluu myös muun muassa fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Oppimisympäristöjä kehitetään, jotta varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, kuten yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo. Lisäksi kehityksellä pidetään huolta, että oppimisympäristöt tukevat lapsen sosiaalisten ja oppimisen taitojen sekä terveen itsetunnon kehittymistä. Oppimisympäristöjä rakentaessa ja kehittäessä otetaan huomioon ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys, esteettömyys, tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja yleinen siisteys. (Opetushallitus 2019a, 32.)

Koska oppimisympäristön tulee tukea lapsen luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen ja tutkimiseen, oppimisympäristöt suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Lasten

omat ideat, leikit ja heidän tekemät työt saavat näkyä oppimisympäristössä. Oppimisympäristön tulee antaa lapselle mahdollisuus tutkia ja tutustua maailmaan kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Lisäksi oppimisympäristöjen tulee olla helposti muunneltavia, jotta niissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa erikokoisissa ryhmissä. (Opetushallitus 2019a, 32–33.)

Oppimisympäristöihin kuuluvat myös luonto, piha, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt, jotka tarjoavat lapselle kokemuksia, materiaaleja sekä monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Tieto- ja viestintäteknologia ovat oma oppimisympäristönsä. Varhaiskasvatuksessa sitä käytetään hyödyntäen lasten omia laitteita, leluja ja muita välineitä. Niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa ja niitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Oppimisympäristöihin kuuluvat lisäksi eri yhteistyötahot, kuten museot, kirjastot tai teatteri. (Opetushallitus 2019a, 33.)

Perhepäivähoidossa oppimisympäristö on oikea koti. Se on kiireetön ja turvallinen paikka. Turvallisuuden tunteen pohja syntyy tutusta perhepäivähoitajasta. Lisäksi pieni ja tuttu ryhmä on lapselle hyvä paikka opetella tarvittavia taitoja. Pieni ryhmä mahdollistaa myös lapsen olemisen omassa rauhassa. (Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a., 5.)

7 SOSIAALINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

Sosiaalinen oppimisympäristö kattaa laajan verkoston, johon kuuluvat vanhemmat, sukulaiset, naapurit ja lähiympäristön ihmiset, hoitopaikan aikuiset ja lapset, mutta lisäksi myös sosiaalitoimijat, kouluviranomaiset sekä yleisen päätöksenteon vaikuttajat. Keskeisimmät sosiaaliset tilanteet tapahtuvat vuorovaikutustilanteissa kotona ja hoitopaikassa lapsen, aikuisten tai toisten lasten kanssa. Yhteistyö kodin ja hoitopaikan välillä on osa sosiaalisen oppimisympäristön tavoitteista, ja sille täytyy kehittää toimivia muotoja. (Helenius & Lummelehti 2018, 150.)

Lasten ja aikuisten omat kulttuuritaustat tuovat oman vaikutuksen vuorovaikutus- ja oppimistilanteisiin rikastuttamalla kokemuksia. Leikit, keskustelut ja muut yhteiset toiminnot ovat hyvä mahdollisuus tähän. Lapsen puheen ke-

hittyminen sekä työskentely- ja käyttäytymismuotojen vakiintuminen tapahtuvat oppimalla mallien ja samaistumisen kautta, jota sosiaaliset tilanteet tukevat. Jotta sosiaalinen oppimisympäristö tuntuu turvalliselta, täytyy lapsiryhmää ohjaavan aikuisen olla lasten tukena ja huolehtia sovitusta säännöistä ja rajoista. (Helenius & LummeLahti 2018, 150.)

7.1 Vuorovaikutus osana sosiaalista oppimisympäristöä

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan tiettyyn aikaan ja paikkaan liittyvää ihmisten välistä sosiaalista toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Vuorovaikutustaitojen vaikutus ihmisen kehitykseen ja oppimiseen on yksilöllistä. Vuorovaikutustaitojen oppimisen avulla voidaan rakentaa yksilön omaa identiteettiä, edistää oppimista, luoda ystävyyssuhteita, tukea ryhmien toimivuutta ja luoda tunneilmapiiriä. (Lehtinen ym. 2016, 241.)

Päivähoidossa ihmiset ja heidän väliset suhteensa ovat keskeisessä roolissa, ja ihmisten välinen vuorovaikutus muodostaakin tärkeän osan päivähoidossa. Perhepäivähoidon oppimisympäristössä vuorovaikutus lasten ja heidän vanhempiensa välillä, perhepäivähoitajan ja lasten välillä, hoitoryhmän lasten kesken sekä vanhempien ja perhepäivähoitajan välillä ovat merkittävässä asemassa. Nämä vuorovaikutussuhteet luovat perhepäivähoidon sosiaalisen oppimisympäristön yhdessä hoitopaikan ilmapiirin kanssa. (Alho-Kivi 2005, 36.)

Perhepäivähoitajan ja lapsen vuorovaikutussuhteen onnistumiseen vaikuttaa lapsen varhaiset vuorovaikutuskokemukset – mitä onnistuneemmat ne ovat, sitä helpompi lapsen on aloittaa uusi ihmissuhde hoitajan kanssa. Kyseinen vuorovaikutussuhde on tärkeä osa sosiaalista oppimisympäristöä. Hoitajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tulee olla aitoa, lämmintä ja rakentavaa, ja lasta tulee kunnioittaa, arvostaa sekä rakastaa. (Alho-Kivi 2005, 36–37.) Jotta tämä onnistuu, täytyy aikuisella olla kyky tunnistaa lapsen persoonallinen laatu ja vastata siihen. Jotta perhepäivähoitaja voi ymmärtää lasta ja oppia tuntemaan hänet, hoitajan on toimittava lasten kanssa ja kuunnella ja arvostaa heitä. (Koski 2002, 136–137.)

Perhepäivähoidossa lapsi on osa lapsiryhmää ja kohtaa hoidossa muita lapsia. **Lasten keskinäinen vuorovaikutus** tukee lapsen sosiaalista kehitystä, ja

erityisesti leikit, pelit ja muut arkipäivän tilanteet tukevat taitojen karttumista. Perhepäivähoidossa tulee antaa lapsille aikaa vapaaseen leikkiin, jonka kautta lapset tutustuvat toisiinsa ja kehittävät ystävyyssuhteita. (Alho-Kivi 2005, 37.) Vapaassa leikissä ja toiminnassa tapahtuva vuorovaikutus on tärkeää lasten ystävyyssuhteissa. Vapaan toiminnan lisäksi vertaisryhmässä toimiminen kehittää kognitiivisia ja sosiaalisia taitoja. Tilanteiden luominen, joissa lapset tapaavat toisiaan heidän tarpeitaan tyydyttävissä toiminnoissa on kasvattajan vastuulla. (Koski 2002, 139.)

Vanhempien ja perhepäivähoitajan yhteistyö eli kasvatuskumppanuus on myös osa perhepäivähoidon sosiaalista oppimisympäristöä. Lapsen tasapainoisen kehityksen pohjana on perusturvallisuuden tunne, jonka kehitystä tukee vanhempien ja perhepäivähoitajan toimiva yhteistyö. Vuorovaikutus vanhempien ja hoitajan välillä tapahtuu pääasiassa lapsia hoitoon tuotaessa ja hoidosta haettaessa, jolloin vaihdetaan lapsen kuulumisia puolin ja toisin. Kasvatuskumppanuudessa on lapsen kannalta merkittävää, että hänelle tärkeät aikuiset löytävät yhteisen tavan elää kodin ja päivähoidon arkea lapsen kasvua ja kehitystä tukien. (Alho-Kivi 2005, 38.) Yhteistyössä on tärkeää saada lapsen vanhemmat mukaan kasvatuksen suunnitteluun, jotta saadaan lapsen oppimisen kannalta tärkeää jatkuvuutta kodin ja hoitopaikan välille. Lisäksi suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös lapsen toiveet ja tarpeet. Lähtökohdana vanhempien ja hoitajien yhteistyössä tulisi olla avoimuus ja tasapuolisuus. Lisäksi vanhempien asiantuntijuutta koskien lapsen kasvatusta tulee aina kunnioittaa. Vanhempien tulee kokea voivansa vaikuttaa lapsen hoitopaikan ja hoitopäivän asioihin. Yhteistyö tulisi nähdä voimavarana, ja sen tulisi olla hedelmällistä kaikille osapuolille. (Koski 2002, 138–139.)

7.2 Ilmapiiri

Hyvällä ilmapiirillä on vaikutusta lapsen oppimisen ja kehityksen kannalta. Kun ilmapiiri on hyvä, se edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lapsen täytyy itse kokea ilmapiiri turvalliseksi. Lapsen voidessa olla oma itsensä voidaan ilmapiirin katsoa olevan turvallinen. Turvallisessa ilmapiirissä lapsen ei tarvitse pelätä esimerkiksi nöyryytetyksi tulemista, ja lapsi pystyy vastaanottamaan sekä positiivista että ristiriitaista informaatiota. (Koski 2002, 143.)

Hoitopaikassa ilmapiirin luomiseen vaikuttaa hoitaja, tämän oma persoona ja suhtautuminen hoitolapsiin. Hoitajan on tärkeää erottaa lapsen oma persoona ja käyttäytyminen. Vaikka lapsi persoonana täytyy aina hyväksyä, ei kaikkea lapsen käyttäytymistä tarvitse hyväksyä ja ymmärtää. Hyvään ilmapiiriin vaikuttaa myös hoitajan oma suhtautuminen työhönsä ja lähiympäristöön. (Koski 2002, 143–144.)

7.3 Leikki

Leikki on monimuotoinen ilmiö, jossa lapsi etsii oman toiminnan mahdollisuuksia ja ihmiselämän merkitystä (Helenius & Lummelahhti 2018, 61). Se on tyypillisimmillään lasten keskinäistä tai lapsen omaa toimintaa. Vaikka leikki on kuvitteellinen maailma, siihen peilautuu usein todellisuus. (Helenius & Korhonen 2005, 21.)

Lapsen leikki alkaa aikuisen ja lapsen vuorovaikutusleikistä, sylileikeistä. Sylileikeissä lapsen hymy ja nauru vahvistavat lapsen ja leikittäjän välistä suhdetta. Sylileikeissä lapsi on usein vielä pieni, mutta tärkeä osa leikin onnistumista, sillä juuri hänellä leikitään. Sylileikkien kautta luodaan pohjaa lapsen puheen kehitykselle, koska usein niissä hyppyytellään lasta jonkin lorun mukaan. (Helenius & Korhonen 2017, 72.) Vanhemman ja lapsen välinen myönteinen vuorovaikutus, sylittely, loruilu ja yhdessä leikkiminen sekä touhuaminen ovat lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta todella tärkeitä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017a).

Lapsen kasvaessa leikin painopiste siirtyy koskemaan ympäristöä. Lasta alkaa kiinnostaa ympärillä olevat esineet, joita hän alkaa tutkia suullaan ja käsillään. Käsittelemällä esineitä lapsi kerää tietoa itselleen tutkittavista kohteista. Aikuisen tulee tukea lasta tutkimusretkessään nimeämällä kohteita ja antamalla niille tarkoituksia. (Helenius & Korhonen 2017, 74–75.) Kun lapselle on valjennut esineiden käyttötarkoitus, hän alkaa jäljitellä aikuisen toimintaa. Lapsi seuraa tarkasti sitä, mitä aikuiset tekevät esineillä, ja jäljittelystä tuleeekin lapsen toiminnan ja puheen kehityksen kannalta tärkein oppimisen edistysaskel. (Helenius & Korhonen 2005, 28.)

Noin puolentoista vuoden ikäisenä lapsi alkaa osoittaa mielenkiintoa muita lapsia kohtaan ja alkaa niin kutsuttu rinnakkaisleikkiminen. Rinnakkaisleikissä lapset leikkivät vierekkäin samaa leikkiä ilman vuorovaikutusta keskenään. Vuorovaikutusta voi syntyä lasten välille aikuisen toimesta, mutta omaehtoisesti sitä ei synny. Rinnakkaisleikkiä on vierekkäin leikkimisen lisäksi esimerkiksi yhdessä nauraminen tai peräkkäin juokseminen eikä se usein ole pitkäkestoista. Lapset palaavat nopeasti oman juttunsa pariin, kunnes taas havahduttavat toisen lapsen olemassaolosta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 212–213.)

Kun lapsi alkaa vähitellen leikkiä yhden tai kahden lapsen kanssa, tapahtuu vuorovaikutus jo omaehtoisesti. Lapsi on dialogissa muiden lasten kanssa roolileikkejä leikkiessään, ja leikistä tulee pitkäjänteisempää. Näiden leikkien kautta lapsi rakentaa minäänsä ja tutkii ympäristön ilmiöiden lisäksi myös moraalisia kysymyksiä. (Helenius & Korhonen 2017, 77.) Roolileikeissä olennaisena osana on yhteisten sääntöjen noudattaminen (Keltikangas-Järvinen 2010, 213).

8 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Sosiaalisesta oppimisympäristöstä perhepäivähoidossa ei ole tehty aiempia tutkimuksia, mutta sen sijaan aihetta on tutkittu päiväkodissa. Tuomola (2019) tutki opinnäytetyössään päiväkodin varhaiskasvatuksen kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia sosiaalisesta oppimisympäristöstä. Tutkimuksessa selvisi, että kasvattajien mielestä sosiaalinen oppimisympäristö koostuu vuorovaikutuksesta kasvattajan ja lapsen välillä sekä lapsen turvallisuuden tunteesta ja osallisuudesta. Myös lapsiryhmän koolla huomattiin olevan vaikutusta. Tuomola toteaa opinnäytteensä johtopäätöksissä tutkimustuloksensa olevan saman suuntaisia aiempien tutkimusten kanssa. Lisäksi Tuomolan tutkimus osoitti, että kasvattajan läsnäolo ja sensitiivisyys vaikuttavat vuorovaikutukseen. Hän mainitsi myös kiireellä olevan negatiivisia vaikutuksia vuorovaikutuksen onnistumisessa.

Ronkainen ja Ronkainen (2010) tutkivat sosiaalista oppimisympäristöä opinnäytetyössään *”Lastentarhanopettajien kokemuksia oppimisympäristöstä lapsen kasvun ja kehityksen tukijana Reggio Emilia-päiväkodissa”*. Myös heidän tutkimuksessaan korostui vuorovaikutussuhteiden ja -taitojen tärkeys osana

sosiaalista oppimisympäristöä. Tutkimuksessa todettiin, että kyseisen päiväkodin oppimisympäristöt tukevat lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden.

Lehtikankare (2015) pääsi omassa opinnäytetyössään samoihin johtopäätöksiin kuin edellä mainitut opinnäytetyöt. Tutkimuksessa hoitajat kuvasivat hyvää vuorovaikutussuhdetta lapsen ja hoitajan välillä avoimeksi, luottamukselliseksi ja kuuntelevaksi. Lisäksi hoitajat kertoivat, että hyvä vuorovaikutussuhde näkyy myös siinä, että lapset tulevat mielellään hoitoon. Lapsen oikeus omaan mielipiteeseen ja osallisuuteen nousi esiin haastatteluiden tuloksista.

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana laadullista tutkimusta tehdessä on todellisen elämän kuvaaminen ja siihen sisältyy ajatus siitä, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan aihetta mahdollisimman laajasti ja monialaisesti. (Hirsjärvi ym. 2018, 161.) Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan tuotua esille tutkittavien havainnot tilanteista sekä se antaa mahdollisuuden tutkittavien menneisyyden ja kehitykseen liittyvien tekijöiden huomiointiin (Hirsjärvi & Hurme 2011, 27).

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millainen on Kotkan kunnallisen perhepäivähoidon tarjoama sosiaalinen oppimisympäristö ja kuinka perhepäivähoidossa toteutetaan valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka perhepäivähoidossa tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla Kotkan kunnallisen perhepäivähoidon perhepäivähoitajaa. Tutkimusmenetelmänä tutkimuksessa on käytetty teemahaastattelua (Liite 1) ja sisällönanalyysia.

9.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksillä on tarkoitus selvittää perhepäivähoitoa sosiaalisena oppimisympäristönä, lapsen sosiaalisen kehityksen tukemista sekä varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista perhepäivähoidossa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten sosiaalinen oppimisympäristö toimii perhepäivähoidossa ja millainen se on?
2. Miten perhepäivähoidossa konkreettisesti tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä?
3. Miten perhepäivähoidossa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa?

9.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, joka on avoimuudessaan lähellä syvähaastattelua. Siinä edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen ja teemoihin liittyvien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa etuna on kysymysten tarkentaminen ja syventäminen haastateltavien vastauksiin perustuen. Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja, asioille annettuja merkityksiä ja sitä, miten eri merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Kysymykset teemahaastattelussa eivät voi olla mitä tahansa, vaan tarkoitus on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen kannalta. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.) Teemahaastattelussa teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48).

Haastattelun etuna on, että aineiston keruuta voidaan joustavasti säädellä tilanteen ja vastaajien mukaan. Haastattelussa aiheiden järjestystä voidaan säädellä ja tulkintamahdollisuuksia on enemmän kuin esimerkiksi kyselyssä. Haastattelu voidaan valita useista eri syistä, esimerkiksi, jos halutaan korostaa, että ihminen nähdään tutkimuksen subjektina, kysymyksessä on tuntematon alue, tulos halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin tai jos tiedetään, että aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti ja moniin suuntiin. (Hirsjärvi ym. 2018, 205.) Tähän tutkimukseen haastattelu valikoitui menetelmäksi, sillä tutkimuksessa ihminen on subjektina ja hänellä on vapaa mahdollisuus tuoda esille työtään koskevia asioita ja kokemuksia. Teemahaastattelu valikoitui tutkimusaineistonkeruumenetelmäksi sen perusteella, että tutkimuskysymysten ja teorian pohjalta oli selkeästi havaittavissa eri teemat. Lisäksi teemahaastattelu on haastattelumuotona vapaampi kuin esimerkiksi lomakehaastattelu, mikä takaa sen, että perhepäivähoitajat pystyivät vapaasti kertomaan omia mielipiteitään,

toimintatapojaan ja kokemuksiin. Nimenomaan tämän avulla saadaan kerättyä sellainen tutkimusaineisto, jossa perhepäivähoitajien oma ääni tulee selkeästi kuuluviin. Kun perhepäivähoitajien ääni tulee kuuluviin, voimme tutkijoina olettaa tutkimusaineiston olevan myös luotettavaa.

9.2.1 Haastattelun teemat

Tutkimuksen teemahaastattelu on jaettu kolmeen eri teemaan, joihin haastattelukysymyksillä pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisenä teemana teemahaastattelussa on **taustatiedot**. Taustatiedoilla selvitetään perhepäivähoitajien taustoja, kuten esimerkiksi koulutus, työvuodet perhepäivähoidossa ja toimialue Kotkassa. Taustatiedoilla on merkitystä tutkimuksen kannalta, sillä esimerkiksi työvuosien ja koulutuksen erot saattavat näkyä toiminnassa. Juuri aloittaneella perhepäivähoitajalla saattaa olla erilainen näkemys kuin pitkään alalla olleella ja esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen voi olla erilaista. Myös toimialue voi vaikuttaa esimerkiksi oppimisympäristöön, ja näitä tietoja haluamme kerätä saadaksemme laajan käsityksen koko Kotkan kunnallisesta perhepäivähoidosta ja sen toiminnasta.

Toisena teemana tutkimuksessa on **lapsen sosiaalinen kehitys ja sen tukeminen konkreettisesti**. Tässä osiossa perhepäivähoitajat saavat kertoa siitä, millainen oppimisympäristö heillä on tarjota lapselle. Tässä teemassa käydään läpi myös yleisesti perhepäivähoitajien näkemystä sosiaalisesta oppimisympäristöstä ja siitä mikä sen merkitys on lapsen kehityksen kannalta. He pääsevät kertomaan mitä konkreettista he tekevät tukeakseen lasta ja kuinka he voisivat mahdollisesti kehittää tarjoamaansa sosiaalista oppimisympäristöä. Tämän teeman avulla saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin 1 ja 2, mutta myös mahdollisia kehitystarpeita. Lisäksi saadaan tuotua esille, että perhepäivähoito on myös pätevä varhaiskasvatuksen muoto sosiaalisen kehityksen kannalta.

Kolmantena ja viimeisenä teemana tutkimuksessa on **varhaiskasvatussuunnitelma**. Tämän teeman avulla selvitetään, kuinka varhaiskasvatussuunnitelma näkyy ja toimii perhepäivähoidossa. Perhepäivähoitajat saavat kertoa

mitä asioita varhaiskasvatussuunnitelmasta he itse painottavat, kuinka varhaiskasvatussuunnitelma toteutuu arjessa ja miten se ohjaa perhepäivähoidon toimintaa. Lisäksi olemme kiinnostuneet siitä, kuinka varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen on muuttunut esimerkiksi perhepäivähoitajan pitkän työuran aikana. Kolmas teema pohjautuu kolmanteen tutkimuskysymykseen.

9.2.2 Haastattelujen toteutus

Toteutimme tutkimuksen teemahaastatteluosion haastattelemalla seitsemää Kotkan kaupungin kunnallista perhepäivähoitajaa. Haastateltavien toimipaikat sijoituivat eri puolille Kotkan aluetta, jolloin hoitopaikan ympäristö vaihteli. Osa perhepäivähoitajista asui kerrostalossa, osa omakotitalossa ja osa asui taajamassa, kun taas osa taajaman ulkopuolella. Hoitopaikan ympäristö voi vaikuttaa sosiaaliseen oppimisympäristöön, jos esimerkiksi samassa naapurustossa asuu useampi perhepäivähoitaja, jolloin yhteistyö perhepäivähoitajien välillä voi olla aktiivisempaa. Kaikki haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina perhepäivähoitajien kotona.

Haastateltavat henkilöt saimme tilaajamme kautta, joka valitsi haastateltavat mahdollisimman monipuolisesti kaikilta toimialueilta ja eri työvuosien pituuksien perusteella. Tilaaja antoi meille heidän yhteystietonsa, otimme heihin yhteyttä ja sovimme haastattelut heidän aikatauluihinsa sopiviksi. Tilaajamme oli etukäteen lähettänyt haastateltaville tutkimuksemme tutkimuskysymykset. Tämä helpotti haastattelun tekemistä, koska haastateltavilla oli näin hieman tietoa siitä, mitä aihetta tutkimme.

9.3 Sisällönanalyysi

Laadullisen tutkimuksen sisällönanalysoinnista voidaan tehdä neljän kohdan lista. Ensimmäisenä tulee päättää siitä, mikä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja siitä erotetaan ne asiat, jotka tutkijaa sisällössä kiinnostaa ja muu karsitaan aineistosta pois. Tämän jälkeen kiinnostava sisältö kerätään yhteen, jotta voidaan tehdä viimeinen vaihe eli kirjoittaa yhteenveto. Haasteena laadullisen analyysin aineiston läpikäymisessä on, että tutkija löytää aineistosta useita kiinnostavia asioita, joita ei tutkimusta aloitta-

essa edes miettinyt. On tärkeää, että aineistosta kerätään vain aiheelle merkityksellinen materiaali ja ylimääräinen tieto jätetään seuraavaa tutkimusta varten. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.)

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Nauhoitus tapahtui videokameralla kuva peittäen. Kerätty tutkimusaineisto litteroitiin opinnäytetyöllemme olennaiset asiat huomioon ottaen. Tutkimusaineistosta poistettiin haastattelussa ilmi tulleet epäolennaiset asiat, kuten esimerkiksi keskustelut, jotka koskivat omia opintojamme. Oleellisten tietojen osalta litterointi on tehty mahdollisimman sanatarkasti huomioiden esimerkiksi naurahdukset. Haasteeksi litteroinnissa nousi haastatteluiden taustalla olleet muut äännet, kuten pieni taustahälinä. Tutkimusaineistoa oli paikoitellen hieman vaikea litteroida tästä syystä, sillä haastateltavan puhe saattoi puuroutua hälinän kanssa. Litterointi vei aikaa lähes kokonaisen työpäivän verran per haastattelu. Pyrimme litteroimaan haastattelun aineiston mahdollisimman nopeasti sen toteuttamisen jälkeen. Haastattelut olivat kuitenkin usein peräkkäisinä päivinä, joten välillä litteroitavaa materiaalia oli useampia.

Aineisto voidaan jäsentää luokittelemalla, teemoittelemalla tai tyyppittelemällä. Meidän tutkimuksessamme aineisto jäsennetään teemoittelemalla. Teemoittelussa aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien eli teemojen mukaan. Näin voidaan helposti vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä kerätyssä aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105, 107.)

Sisällönanalyysi on toimiva analyysimenetelmä, kun aineisto pohjautuu esimerkiksi kirjoihin, artikkeleihin, haastatteluihin, raportteihin tai dialogiin. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tiivis ja yleisessä muodossa oleva kuvaus tutkittavasta aiheesta. Tämä voikin olla juuri kyseisen analyysimenetelmän haaste – tutkija on voinut analysoida saatuja tuloksia hyvinkin tarkasti ilman johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.)

Opinnäytetyössämme käytämme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii menetelmäksi, kun aineisto pohjautuu haastatteluun, havainnointiin tai muuhun kuvattuun aineistoon. Aineistolähtöinen analyysi on kolmevaiheinen prosessi. Ensimmäisenä kerätystä aineistosta karsi-

taan tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto pois etsimällä tutkimusta koskevia ilmauksia, jotka yhdistetään omiksi ryhmiksi. Tutkimustulosten jako pienempiin ryhmiin selkeyttää aineiston käsittelyä. Seuraavaksi aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jotka jaotellaan niitä kuvaavien käsitteiden alle. Käsitteitä voidaan luokitella esimerkiksi tutkittavan ilmiön ominaisuuden tai piirteen mukaan. Viimeisenä vaiheena on aineisto käsitteellistäminen, jossa erotetaan tutkimukselle olennainen tieto ja valikoidun tiedon pohjalta muodostetaan teoreettiset käsitteet. Käsitteellistämisessä aineiston käsitteistä pyritään pääsemään kohti johtopäätöksiä, joiden avulla tutkija muodostaa kuvauksen tutkimuskohteestaan. Kuvauksessa tutkija vertaa toisiinsa esille nousseita käsitteitä ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Värikoodasimme litteroidun aineiston tutkimuskysymysten perusteella helpottaaksemme tutkimusaineiston analysointia. Tällä tavoin aineistosta oli helppo huomata haastatteluissa nousseita yhteneväisyyksiä ja mahdollisia eroavaisuuksia. Vaikka värikoodaaminen pääasiassa helpotti aineiston analysointia, haasteeksi nousi sosiaalisen oppimisympäristön ja sosiaalisen kehityksen yhteen nivoutuminen. Osa haastatteluvastauksista sopi sekä sosiaaliseen oppimisympäristöön että lapsen sosiaalisen kehityksen tukemiseen liittyviin tutkimuskysymyksiin.

10 TUTKIMUSTULOKSET

Teemahaastattelun alkuun selvitimme hieman perhepäivähoitajien taustatietoja, esimerkiksi työuran pituus ja koulutus. Haastattelemamme perhepäivähoitajat ovat olleet alalla eripituisia aikoja 3–35 vuoden välillä. Perhepäivähoitajista neljä oli koulutukseltaan lähihoitajia, kaksi perhepäivähoidon ammattitutkinnon suorittaneita sekä yksi vammaisen lapsen koulutuksen käynyt. Lisäksi osa perhepäivähoitajista on käynyt erilaisia lisäkursseja, kuten esimerkiksi kurssin vanhempien päihteiden käytön vaikutuksesta lapsen kehitykseen. Perhepäivähoitajista viidellä on neljä hoitolasta ja kahdella viisi. Viiden hoitolapsen paikoissa kaksi lasta vuorottelee hoitopäivistä, jolloin hoidossa jokaisella perhepäivähoitajalla on neljä lasta kerrallaan. Haasteltavista kaksi oli Kotkansaaren toimialueelta, yksi Länsi-Kotkan alueelta ja neljä Karhulan alueelta. Kahdella perhepäivähoitajalla on ryhmässään myös oma lapsi.

Seuraavaksi käymme läpi saamiamme tutkimustuloksia haastatteluaineistoa lajitellen. Olemme lajitelleet tutkimusaineiston tutkimuskysymysten pohjalta.

10.1 Sosiaalinen oppimisympäristö ja sosiaalisen kehityksen tukeminen perhepäivähoidossa

Tässä osiossa käymme läpi tutkimustuloksia liittyen tutkimuskysymyksiin ”*Miten sosiaalinen oppimisympäristö toimii perhepäivähoidossa ja millainen se on*” sekä ”*Miten perhepäivähoidossa konkreettisesti tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä?*”. Sosiaalinen oppimisympäristö ja sen toteutuminen perhepäivähoi-
dossa nähtiin laajana kokonaisuutena, joka ei rajoitu vain perhepäivähoitajan kotiin. Perhepäivähoitajat toteuttavat sosiaalista oppimisympäristöä yksin omien hoitolasten kanssa sekä yhdessä muiden perhepäivähoitajien kanssa. Perhepäivähoitajat käyvät säännöllisesti yhdessä esimerkiksi seurakunnan järjestämissä kerhoissa, metsäretkillä ja vierailevat toistensa luona.

10.1.1 Leikki ja sen tukeminen

Perhepäivähoitajat korostivat leikin merkitystä lapsen arjessa. Kaikki haastat-
telemamme perhepäivähoitajat kannustavat lapsia leikkiin ja tukevat lapsia lei-
kin kulussa. Perhepäivähoitajat osallistuvat myös itse leikkiin työn sallimissa
puitteissa. Vaikka perhepäivähoitajat eivät pääsisi osallistumaan leikkiin esi-
merkiksi ruuanlaiton takia, ohjasivat he tarvittaessa lapsia leikissä.

- - mitä kerkee, mut toisaalt sitku hyö on niiku tässä ni sitä pystyy niiku ohjaamaa, et jos et, vaikka ei tavallaa ole siinä missää roolissa, mut usein ha mie olen, vaikka mie kapustaa heilutan mie olen hauki tai mie olen joku muu.

Perhepäivähoitajat innostavat lapsia leikkeihin laulujen, lorujen, pelien ja mal-
lintamisen avulla. Leikin ohjauksella nähdään olevan tärkeä merkitys lapsen
ollessa vielä pieni, alle kolmevuotias. Tällöin perhepäivähoitajat useimmiten
aloittavat leikkejä ja toimivat kiinteänä osana leikinkulkua. Lasten kasvaessa
perhepäivähoitajan rooli leikin eteenpäin viejänä pikkuhiljaa vähenee, ja lapset
alkavat itse ottaa aktiivisemmin osaa leikin aloittamisessa ja sen kulussa. Jos
lapsilla on vaikeuksia aloittaa leikkiä, perhepäivähoitajat kannustavat lapsia

leikkimään esimerkiksi ryhtymällä itse leikkiin ensin. Pikkuhiljaa perhepäivähoitajan toiminta herättää lasten mielenkiinnon ja lapset tulevat osaksi leikkiä. Kun leikki näyttää sujuvan, voi perhepäivähoitaja vetäytyä pois leikistä sivummalle.

- - mie yritän niiku ohjata niit siihe. [- -] mie otan itteleni lapion, mie menen itte kontallee ja alan hulluna kaivamaa. "Mitä sie teet?", "Mie alan tähä kaivaa tällast onkaloo.", "No voinks mie ja tulla kaivamaa?" Se menee aina tähä näin. Joo ja sitte niiku innostuu ja siitä mie voin siirtyä sitte niiku sivummalle.

Yksi perhepäivähoitajista mainitsi erityisesti roolileikkien merkityksen lasten arjessa. Lapsista on hauskaa, kun perhepäivähoitaja lähtee mukaan leikkiin ja ottaa itselleen jonkin roolin. Lisäksi lapset keksivät uusia rooleja itselleen ja leikkivät itse esimerkiksi perhepäivähoitajia. Leikkiin he ottavat mallia perhepäivähoitajasta ja tämän työtoiminnastaan sekä imevät siitä piirteitä omaan leikkiinsä. Lisäksi lapset ottavat mallia myös toisistaan.

Sosiaalista kehitystä tuetaan perhepäivähoidossa leikkien ja pelien kautta. Niiden avulla lapsi opettelee odottamaan omaa vuoroaan, pettymyksen sietoa, yhteistyökykyä ja muiden huomioonottamista. Perhepäivähoitajan tehtävänä on tukea lapsia näiden taitojen opettelussa ja tarvittaessa auttaa pulmatilanteissa. Pulmatilanteissa lapsille annetaan hänen ikänsä huomioiden ensin mahdollisuus itse selvittää leikissä tullut tilanne, mutta mikäli se ei onnistu, on aikuisen tarjoama tuki ja apu saatavilla. Lisäksi leikkien ja pelien avulla lapset opettelevat tunnetaitoja. Niiden opetteluun perhepäivähoitajilla on erilaisia tukikeinoja kuten esimerkiksi Piki-kirja.

Sosiaalist kehityst tuetaan ni kaikkien pelien, kirjojen, leikkien, lorujen avul että, että meil on se Piki-kirja ja siihen näit tällasii nukkei. Että lapsienha joskus vaikee ehkä et sua jos... "Minkäslaine olo sul nyt?" jos on... Ni mut sit jos leikkii tai esittää ni helpommin tulee esii, mut että kaikkien tällasten tukitoimien kaa kyllä.

Perhepäivähoitajilla on hyvät puitteet leikkiin ja sen onnistumiseen. Jokaiselta löytyy lapsille sopiva leikkutila, jossa lelut ovat lasten ulottuvilla. Leikkutila on

kuin ”lasten valtakunta”. Leikkihuoneessa lapset saavat vapaasti leikkiä haluamiaan leikkejä. Vapaa leikki ja siihen sopivat tilat kehittävät lapsen mielikuvitusta ja luovuutta.

Leikki on lasten työtä ja vähän aikuistenki.

10.1.2 Vuorovaikutus ja sen tukeminen

Perhepäivähoitajien ja lasten välinen vuorovaikutus nähtiin tärkeänä osana arkea ja työn toteuttamista. Perhepäivähoidon vahvuutena nähtiin pieni 4–5 lapsen ryhmä, jossa on aina sama tuttu aikuinen aamusta iltaan. Pieni ryhmä mahdollistaa jokaisen lapsen huomioonpääsyn päivän aikana, ja perhepäivähoitaja on jatkuvasti vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Lapsen ja perhepäivähoitajan vuorovaikutussuhteen muodostumista tukee aikuisen aito läsnäolo arjessa sekä sylissä pitäminen ja leikkiminen lasten kanssa. Perhepäivähoitajat kertoivat puhuvansa lapsille paljon ja sanoittavansa päivien aikana tapahtuvia toimintoja, vaikka kyseessä olisi pieni, vasta alle kolmevuotias lapsi.

Kun hoitoon tulee uusi lapsi, pyrkii perhepäivähoitaja olemaan mahdollisimman paljon lasten kanssa, jotta uusi lapsi saadaan integroitua osaksi ryhmää. Yksi perhepäivähoitajista kertoi myös kertovansa lapsille etukäteen uuden lapsen tulosta, jotta lapset ymmärtävät mitä on tapahtumassa.

Sinne niiku mennää yhdessä leikkii, minä ja sitte muut lapset. Ja totta kai se on alussa muutamii päivii sellasta ettei se leikki välttämättä lähe niiku viel etenemää, mut sitä sit seurataa mitä muut tekee.

Perhepäivähoitajat pyrkivät osallistamaan ja kysymään lapsilta mahdollisimman paljon heidän mielipiteitään esimerkiksi askarteluista, ulkoilupaikeista ja leikeistä. Näin lapset pääsevät kertomaan toiveitaan ja tulevat kuulluiksi. Perhepäivähoitajat kokivat, että toiveiden toteuttaminen ja kuunteleminen on helppoa pienen ryhmän takia. Yksi perhepäivähoitajista kertoi järjestävänsä jokaiselle lapselle kerran kuukaudessa mahdollisuuden ”omaan päivään”, jolloin lapsi saa päättää mitä päivän aikana esimerkiksi syödään, pelataan ja leikitään.

Kaikki haastattemamme perhepäivähoitajat kokevat **perhepäivähoitajan ja vanhempien** välisen vuorovaikutussuhteen hyväksi. Perhepäivähoitajat kokevat, että voivat ottaa vanhempien kanssa puheeksi minkä tahansa lapseen liittyvän asian. Vuorovaikutus vanhempien kanssa on päivittäistä haku- ja tuontitilanteissa, jolloin kuulumisia vaihdetaan puolin ja toisin. Lisäksi vanhemmat ja perhepäivähoitajat viestittelevät toisilleen, mikäli jotain asioita on jäänyt sanomatta tai haluaa kertoa lapsesta jotain lisää. Vanhempia ja heidän toiveitaan kuunnellaan myös toiminnan suunnittelussa, jos he niitä esittävät. Tarkoitus on, että hoitopaikka ja koti toimisivat mahdollisimman yhdenmukaisesti. Yksi perhepäivähoitajista korostikin sitä, että asiakkaana on koko perhe eikä vain lapsi, joten silloin myös koko perhe pyritään ottamaan mukaan suunnitteluun.

Et just tää yhteistyö perheiden kans. Et ei se lapsi oo vaa asiakas, vaa koko perhe.

Kaikki perhepäivähoitajat pyrkivät arjessa tukemaan **lasten keskinäistä vuorovaikutusta** muun muassa kannustamalla heitä yhteiseen leikkiin. Perhepäivähoitajat näkevät merkittävänä asiana, että lapset pääsevät olemaan vuorovaikutuksissa eri-ikäisten lasten kanssa. Esimerkiksi yksi hoitaja mainitsi kuinka uuden pienen, alle kolmevuotiaan lapsen tuleminen ryhmään voi olla kova paikka muille isommille hoitolapsille, jos heillä ei ole itsellään pienempiä sisarusia kotona. Perhepäivähoitajat korostivat lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa myös mahdollisuutta luoda kaverisuhteita muiden perhepäivähoitajien lasten kanssa. Lapset kohtaavat muiden perhepäivähoitajien lapsia muun muassa yhteisillä retkillä tai muskareissa, minkä lisäksi perhepäivähoitajat kertoivat vierailevansa omien hoitolastensa kanssa kollegojensa luona. Tällöin lapset pääsevät leikkimään yhdessä isommassa porukassa.

- - vuosii sitte käytii tos Lankkaril tai Korelas, minne tuli kaks tai kolme hoitajaa. Tavattii tos Lankkarilla ni mun lapset kysy, et tuleeks se sinne ja tuleeks se sinne. Joo niil oli jo heti kenen kaa ne leikki.

Koska perhepäivähoidossa lapset ovat pienessä ryhmässä, kokee osa perhepäivähoitajista pystyvänsä **tukemaan vuorovaikusta ja vuorovaikutustilanteiden syntyä**. Esimerkiksi pienempien tai ei suomea äidinkielenään puhuvien lasten kanssa pystytään harjoittelemaan sanoja kuvien, kirjojen ja lorujen

avulla. Lapsi ja hänen tuen tarpeensa kohdataan yksilöllisesti ja hänen tarpeisiinsa pystytään konkreettisesti tarttumaan. Lisäksi ujompien ja arempien lasten kohdalla perhepäivähoitaja tukee lasta uusissa vuorovaikutustilanteissa ja kannustaa lähtemään rohkeasti erilaisiin tilanteisiin.

Et tota jos sul on tota, tai on, lapsel on jotain haastetta, ni sit pystyy konkreettisesti niiku tota tarttumaa siihen.

10.1.3 Ilmapiiri

Turvallinen ilmapiiri tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Perhepäivähoitajat kokivat, että aito läsnäolo, avoimuus ja kiireettömyys tukevat hyvän ja turvallisen ilmapiirin luomista. Kiirettä pyritään välttämään muun muassa muuttamalla aikatauluja ja suunnitelmia sen mukaan, jos esimerkiksi jollain lapsista on ollut huono aamu. Haastatteluissa nousi hyvin esille, että perhepäivähoidossa päivän suunnitelmat ovat hyvin joustavia, ja ne ovat muokattavissa lasten tarpeita vastaaviksi. Vaikka perhepäivähoidon arki on helposti muutettavissa, nousi yhdessä haastattelussa esille arjen tiettyjen rutiinien noudattamisen tärkeys lapsille. Lapsille tuo turvallisuuden tunnetta, jos asiat ovat aina tietyllä tavalla, kuten esimerkiksi joulukoristeet hoitopaikassa.

Mut nii et niiku semmone, et tuntuu et joka paikas on kiire, et yrittää et sit ainaki päivä tääl hoidos olis niiku sellast rauhallist ja sellast ”Mitä tyä haluutte?”, hyvin lapslähtöstä.

Turvallisesta ilmapiiristä puhuttaessa nousivat esille myös rehellisyys, lasten kuunteleminen ja heidän tasavertaisuutensa. Perhepäivähoitajat pyrkivät tukemaan hyvää ilmapiiriä kertomalla rehellisesti myös omista tunteistaan sekä olemalla oma itsensä. Perhepäivähoitajien ollessa omia itsejään ja tekemällä työtään omalla persoonallaan myös lasten on helpompi kokeilla heille uusia rooleja. Yksi haastattelemamme perhepäivähoitaja korosti tässä tutun pienryhmän merkitystä, jolloin lapsi voi turvallisesti kokeilla jotain uutta ilman, että jouuu naurunalaiseksi ja nöyryytetyksi.

Läsnäolo, kuuntelee niit lapsii ja tota otan paljo sylii ja näin, jos haluavat ja yleensäki, että jutellaa niist asioist ja se, että mie kyl pyrin olea aika oma itteni.

Saman tutun aikuisen läsnäolo aamusta iltaan koettiin myös tärkeänä tekijänä hyvän ja turvallisen ilmapiirin luomisessa. Yksi haastattelemamme hoitaja koki onnistuneensa luomaan turvallisen ilmapiirin, jos lapsi tulee aamulla hoitoon hymysuin ja suoraan hoitajan syliin. Lapsen on helppo tulla hoitoon tietäen, että vastassa on aina sama aikuinen. Ryhmähenkeä ja ”me-henkeä” hoitajat pyrkivät luomaan kannustamalla lapsia yhteiseen toimintaan, huomioimaan ja kuuntelemaan toisiaan sekä ottamalla lapsen niin sanotusti mukaan päivän kulkuun, vaikka lapsi ei olisikaan hoidossa. Tällöin läsnä oleville lapsille kerrotaan poissaolevan lapsen olevan vapaapäivällä, mutta tulevan taas toisena päivänä hoitoon.

10.2 Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen Kotkan perhepäivähoidossa

Seuraavaksi käsittelemme tutkimustuloksia, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen ”*Miten perhepäivähoidossa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa?*”. Perhepäivähoitajat kokivat varhaiskasvatussuunnitelman tärkeäksi toimintaa ohjaavaksi työkaluksi. Varhaiskasvatussuunnitelmasta kysyttäessä muutama perhepäivähoitaja vastasikin lyhyesti ja ytimekkäästi sen olevan pohjana koko toiminnalle. Varhaiskasvatussuunnitelmasta perhepäivähoitajat korostivat toiminnassaan ryhmätaitojen opettelemista, leikkiä, lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia, luontoa, liikuntaa sekä kiireettömyyttä. Kaksi perhepäivähoitajaa mainitsi Kotkan varhaiskasvatussuunnitelman muuttuneen parin vuoden sisällä, mutta parempaan ja selkeämpään suuntaan. Osa perhepäivähoitajista koki, että varhaiskasvatussuunnitelman siirtyminen koskemaan myös perhepäivähoitoa kasvatti heidän ammatti-identiteettiään. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman tulo lakisääteiseksi myös perhepäivähoidossa koettiin lisäävän perhepäivähoidon näkyvyyttä.

Tost vasust viel sen verran, että miä oon kuitenkin siin mieles ylpee et se tuli meille, ku se on päiväkodeissa, niin se tuli myöskin meille. Myö ei olla yhtää sen vähäarvosempii ku päiväkodin työntekijätkää.

10.2.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen

Perhepäivähoidossa lapselle tehdään oma varhaiskasvatussuunnitelma aivan kuten päiväkodissakin. Yksi perhepäivähoitajista kertoi tekevänsä lapsen var-

haiskasvatussuunnitelman puolen vuoden välein ja loput pääsääntöisesti ker-
ran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on yksilöllinen, ja siihen
kirjataan lapsen pedagogiset tavoitteet sekä toimenpiteet ja menetelmät niiden
saavuttamiseksi. Perhepäivähoitajat kertoivat tekevänsä varhaiskasvatus-
suunnitelman lapselle tämän oltua hoidossa noin 2–3 kuukautta. Tällöin per-
hepäivähoitaja on oppinut tuntemaan lapsen ja pystyy pohtimaan lapselle so-
pivia tavoitteita lapsen ikätason huomioiden. Perhepäivähoitajat täyttävät var-
haiskasvatussuunnitelman yhdessä vanhempien ja lapsen kanssa, mikäli lapsi
on tarpeeksi vanha ilmaisemaan oman mielipiteensä. Lapsen ollessa pieni
perhepäivähoitaja seuraa lasta sekä tämän mielenkiinnonkohteita ja kirjaa
niitä ylös suunnitelmaan.

Ja et niiku yhdes perheen ja sen lapsen kanssa, ikätaso huomioiden.

*Ja sit miä myös juttelen lapsen kaa, jos on sen ikänen et osaa kertoa,
että mistä se, hän tykkää ja muuta että... Sitte 1–2-vuotiaalle, joka ei
osaa viel kertoa hirveesti, ni sithän se on mun tarkkailun ja tälläsen
että... Näänhän miä, mistä lapsi tykkää ja on mieltyny.*

Useampi perhepäivähoitaja kertoi olevan hankalaa saada vanhempia osallis-
tumaan varhaiskasvatuskeskusteluihin. Mahdollisiksi syiksi pohdittiin kiireel-
listä arkea ja muutenkin jokapäiväistä kanssakäymistä. Kun vanhemmat ja
perhepäivähoitaja vaihtavat kuulumisia päivittäin, voi olla, että lapsen varhais-
kasvatussuunnitelman tekeminen ja yhdessä pöydän ääreen istuminen koe-
taan turhaksi ja aikaa vieväksi. Perhepäivähoitajat saattavat joutua muistutte-
lemaan varhaiskasvatussuunnitelman tekemisestä ja sen lakisääteisyydestä
pariinkin kertaan ennen kuin yhteinen aika suunnitelman tekoon vanhempien
kanssa löytyy. Lisäksi yhteistä keskusteluaikaa voi olla hankala löytää perhe-
päivähoitajien pitkien työpäivien vuoksi.

*Ku myö joka päivä nähää nii tiivist ja aina jotaa vaihtaa nii tarviiks sit
nyt tulla siihen. Ei siis tosi vaikee on saada niit vanhempii. Et se on kyl,
se on tosi vaikeeta. En tiä mikä siin on. Onks se sit et ne ei enää haluis
jäädä tänne töitten jälkee...*

Kolme perhepäivähoitajaa kertoi täydentävänsä lapsen varhaiskasvatussuun-
nitelmaa vuoden aikana omien tai vanhempien huomioiden ja toiveiden perus-

teella. Perhepäivähoitajat kertovat vanhemmille, jos lisäävät varhaiskasvatussuunnitelmaan uusia tavoitteita tai jos jokin tavoite saadaan suoritetuksi. Tällöin uutta varhaiskasvatuskeskustelua ei tarvitse pitää jokaisen uuden tai saavutetun tavoitteen päivittämiseksi, mutta ne tulee kuitenkin kirjataksi ylös.

10.2.2 Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa perhepäivähoitaja kokoaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmista yhteisiä tavoitteita koko ryhmälle. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kootaan ryhmän vahvuudet, tuen tarpeet, pedagogiset tavoitteet, toimenpiteet ja menetelmät. Osa perhepäivähoitajista kyseenalaisti ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toimivuuden perhepäivähoitossa etenkin, jos hoidossa on eri-ikäisiä lapsia. Tällöin ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman koonnin koettiin olevan suurpiirteistä esimerkiksi sanojen ja värien opettelua niin, että ryhmän pienimmät opettelevat esineiden nimeämistä, kun isommat opettelevat minkä värinen tietty esine on.

- - nää pienet ni alkaa opettelee sanoja ni voi alkaa just, et punainen tuoli ja valkoinen pöytä et...

Yksi haastattelemistamme perhepäivähoitajista sanoi, että vaikka ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan asetetaan ryhmän yhteiset tavoitteet, voidaan ryhmän toiminnassa ottaa huomioon myös lasten henkilökohtaisia tavoitteita ja kehityksen kohteita. Tällainen on mahdollista esimerkiksi juuri sellaisessa ryhmässä, jossa on eri-ikäisiä lapsia. Ryhmässä harjoitellaan yhdessä kunkin lapsen kehityksen kohteita ilman, että kehityksen tarvetta kohdistetaan tiettyyn lapseen. Tällä tavoin voidaan välttää lapsen lokeroimista ja ivan kohteeksi joutumista.

Miä en oo ikinä ottan sit sillee mitenkää tietenkää yksilöiny, et sunkaa tarvii nyt harjotella tätä, vaa myö harjotella koko porukas sit sitä samaa. Koska ei se kellee, ei kukaa niit asioit niin hyvin suht samanikäset osaa [- -] ”Me harjoittelemme tätä nyt koska hän ei osaa” ... Vaa sitte tehää yhteisest yhdessä.

11 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO

Haastatteluissa perhepäivähoidon ehdottomana vahvuutena pidettiin pientä ryhmäkokoja. Pieni ryhmäkoko mahdollistaa lasten yksilöllisen sekä heidän

mahdollisten tuen tarpeiden huomioimisen päivän aikana. Myös lapsilähtöinen toiminta on helpompaa toteuttaa pienemmässä ryhmässä. Lasten sosiaalista kehitystä tuetaan erityisesti leikkiin kannustamalla sekä tukemalla lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Perhepäivähoitajat kokivat, että hyvä vuorovaikutussuhde on avoin ja rehellinen, oli kyseessä sitten lasten keskinäinen, hoitajan ja lapsen välinen tai vanhempien ja hoitajan välinen vuorovaikutussuhde. Yksi perhepäivähoitaja nosti esille myös vanhempien välisen vuorovaikutussuhteen merkityksen, joka lisää sekä yhtenäisyyden että turvallisuuden tunnetta hoitopaikassa.

Perhepäivähoitajien puheissa korostui myös yhteistyö muiden perhepäivähoitajien kanssa. Erityisesti samalla alueella toimivat perhepäivähoitajat tekevät lähes viikoittain yhdessä esimerkiksi retkiä tai vierailuja toistensa luona. Perhepäivähoitajat tapaavat omien hoitolastensa kanssa toisiaan myös muskareissa ja kerhoissa, jotka vahvistavat lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Lapset harjoittelevat sosiaalisia taitoja arjen tilanteiden lisäksi myös vieraillemalla esimerkiksi kirjastoissa, toreilla tai teatterissa.

Turvallista ja hyvää ilmapiiriä pidettiin yllä kiireettömällä arjella ja perhepäivähoitajan aidolla läsnäololla. Turvallista ilmapiiriä lisää myös tuttu aikuinen sekä sama pienryhmä. Kun aikuinen on joka päivä sama aamusta iltaan, kokevat perhepäivähoitajat, että luottamussuhde lapsiin sekä vanhempiin on vahva. Vahva luottamussuhde näkyy esimerkiksi siinä, että lapsi jää aamulla mielellään hoitoon, ja vanhemmat voivat luottavaisin mielin jättää lapsensa hoitoon.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen perhepäivähoidossa koetaan tärkeäksi työkaluksi, joka ohjaa toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Perhepäivähoitajat kokivat myös, että varhaiskasvatussuunnitelma lisää perhepäivähoidon näkyvyyttä varhaiskasvatuksen muotona. Jokainen perhepäivähoitaja täyttää lakisääteistä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä suunnittelee juuri käyttöön otettua ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Haasteena lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa koetaan vaikeus saada vanhempia lapsen varhaiskasvatuskeskusteluun. Vanhemmat voivat kokea varhaiskasvatuskeskustelun turhaksi, sillä he vaihtavat perhepäivähoitajan kanssa kuulumisia päivittäin vienti- ja hakutilanteissa.

12 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Lähdimme opinnäytetyössä etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiimme, jotka olivat *”Miten sosiaalinen oppimisympäristö toimii perhepäivähoidossa ja millainen se on?”*, *”Miten perhepäivähoidossa konkreettisesti tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä?”* ja *”Miten perhepäivähoidossa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa?”*. Tutkimustuloksia analysoidessa huomasimme, että tulokset vahvistavat lukemaamme teoriaa, jota esittelemme tämän opinnäytetyön viitekehyksessä. Perhepäivähoitajien vastauksissa nousi esille niitä asioita, joita yleisesti pidetään perhepäivähoidon vahvuutena, kuten pieni ryhmä, saman aikuisen läsnäolo sekä turvallinen ja kodinomainen hoitopaikka. Pienen ryhmän merkitystä korostettiin erityisesti puhuttaessa tuen tarpeista ja lasten yksilöllisestä huomioimisesta.

Saimme oletettuja vastauksia tutkimuskysymyksiimme, mutta haasteeksi nousi tiettyjen vastausten kohdalla niiden ylimalkaisuus. Konkreettisia keinoja sosiaalisen kehityksen tukemiseen ei noussut selkeästi esille, vaan vastaukset jäivät tutkijan tulkittaviksi konkreettisten keinojen tullessa esille sivulauseissa ja muiden kysymysten lomassa. Toisaalta vastausten ympärilyöreyden on ymmärrettävää, sillä haastatteluja tehdessä huomasimme, että perhepäivähoitajilla työskentely ja lasten kehityksen tukeminen tulee automaattisesti niin sanottu selkärangasta. Tällöin he eivät välttämättä luokittele omia toimintatapojaan tiettyyn kehityskohteeseen, jolloin esimerkiksi yksittäisten tukikeinojen määrittäminen voi olla haastavaa.

Perhepäivähoitajat korostivat omassa toiminnassaan erilaisten retkien merkitystä. Tällöin lapset pääsevät tutustumaan uuteen ympäristöön tutun ja turvallisen aikuisen kanssa, jossa he kohtaavat uusia ja erilaisia sosiaalisia ärsykeitä. Isommissa lapsiryhmissä lapset harjoittelevat oman vuoron odottamista, kuuntelua, vuorovaikutustaitoja sekä kompromissien tekemistä. Tämä antaa lapselle hyvät valmiudet esikoulua ja myöhemmin peruskoulua varten, jossa ryhmäkoot ovat huomattavasti suurempia kuin perhepäivähoidossa. Olisikin tärkeää, että perhepäivähoitajia kannustetaan erilaisten retkien ja vierailuiden tekemiseen oman ryhmänsä kanssa.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista ja kaikin puolin opettavaista, mikä laajensi omaa käsitystämme varhaiskasvatuksesta sekä lisäsi ammatillista kasvuamme. Oli antoisaa lähteä tutkimaan aihetta, josta ei juurikaan ole aiemmin tehty vastaavanlaista tutkimusta. Teoreettista viitekehystä kirjoittaessamme mielenkiinto tutkittavaa aihetta kohtaan kasvoi sekä kirjallista lähdemateriaalia löytyi runsaasti. Opinnäytetyön prosessia helpotti se, että yhteistyömeidän välillämme oli sujuvaa, ja meillä molemmilla oli syvä mielenkiinto tutkittavaa aihetta kohtaan. Lisäksi yhteistyö tilaajan kanssa sujui mutkattomasti, ja tarvittavat tapaamiset oli helppo sopia vastaamaan kaikkien osapuolien aikatauluja. Haastattelutilanteet olivat luonnollisia, rentoja ja avoimia. Perhepäivähoitajat kertoivat työstään ja arjestaan rehellisesti mitään kaunistelematta, mikä juuri omalta osaltaan lisäsi haastattelutilanteiden luonnollisuutta ja rentoutta. Prosessin aikana ei tullut juurikaan vastoinkäymisiä tiukasta aikataulusta huolimatta.

Tilajana tälle opinnäytetyölle on Kotkan kaupungin kunnallinen perhepäivähoito. Opinnäytetyön avulla tilaaja näkee, millainen sosiaalinen oppimisympäristö on perhepäivähoidossa ja mitä mahdollisia kehityskohteita siinä on. Lisäksi tilaaja halusi, että tutkimme opinnäytetyössä, miten Kotkan perhepäivähoidossa toteutetaan syksyllä 2019 voimaantullutta varhaiskasvatussuunnitelmaa. Sitä toteutetaan perhepäivähoidossa samalla tavalla kuin päiväkodissa. Myös perhepäivähoidossa huomioidaan lapsen tuentarpeet ja niihin pystytään tarjoamaan pätevää tukea.

Opinnäytetyöprosessi opetti meille yhteen hiileen puhaltamista sekä sen, mitä kaikkea kuuluu tutkimuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tutkimustulosten analysointi tuntui helpolta, koska saimme yhteneväisiä vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Opinnäytetyön tekeminen vastasi odotuksiamme ja toivomme, että opinnäytetyöstä on hyötyä Kotkan kunnalliselle perhepäivähoidolle. Toivomme myös, että opinnäytetyön avulla Kotkan kunnallinen perhepäivähoito tulee enemmän näkyväksi yhtenä varhaiskasvatuksenmuotona.

13 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET

Tutkimuksen luotettavuutta on hyvä tarkkailla koko prosessin ajan. Siihen voi vaikuttaa etukäteen suunnittelemalla hyvän haastattelurungon ja pohtimalla ennalta, kuinka teemoja voidaan syventää ja millaisia lisäkysymyksiä voidaan esittää. Myös haastattelun läpikäynti on tärkeää. Haastattelijan kannattaa jo etukäteen huolehtia siitä, että tarvittava tekninen välineistö on kunnossa. Myöhäisempää tulkintaa varten voidaan pitää myös haastattelupäiväkirjaa. Siihen voidaan merkitä muistiin esimerkiksi mitkä ovat olleet hyviä kysymysmuotoja ja mitkä ovat tuottaneet vaikeuksia. Lisäksi litteroimalla aineiston niin nopeasti kuin mahdollista voidaan vaikuttaa aineiston luotettavuuteen ja laatuun. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184–185.)

Tutkimusetiikan mukaan tutkimus on luotettava ja hyväksyttävä, jos se on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Lähtökohtina luotettavalle tutkimukselle on rehellisyys, yleinen huolellisuus, tarkkuus tutkimustyössä ja tulosten tallentamisessa sekä arvioinnissa. Luotettavan tutkimuksen teossa on sovellettu tieteellisen tutkimuksen mukaista aineistonkeruumenetelmää. (Kananen 2015, 125.) Tutkimuksen yleistä huolellisuutta pidettiin yllä, eikä tutkimukseen osallistuneet perhepäivähoitajat ole tunnistettavissa aineistosta. Aineistoon ei kerätty nimiä vaan haastattelut luokiteltiin numeroin. Tämä vähentää riskiä tulla tunnistetuksi. Tutkimuksen rehellisyyttä lisäsi perhepäivähoitajien omat kokemukset ja näkemykset tutkimuksen aiheesta. Luotettavuutta tälle tutkimukselle lisää myös tutkijoiden huolellinen perehtyminen aiheeseen tutkitun tiedon pohjalta. Dokumentaation on oltava tarkkaa, jotta myös lukijat pääsevät aineiston pohjalta samaan lopputulokseen (Kananen 2015, 353).

Tutkimuksen luotettavuudessa sekä aineiston keräämisessä ja analysoinnissa on hyvä ottaa huomioon, että haastateltavat voivat kaunistella asioita ja muistaa asioita haluamallaan tavalla. Lisäksi tutkijalle voi tapahtua tulkintavirheitä, jotka vaikuttavat tutkimuksen lopputulokseen. (Kananen 2015, 340.) Haastateltavat eivät haastattelutilanteessa ole välttämättä muistaneet kertoa kaikkea tietoa aiheeseen liittyen, mikä on inhimillistä haastattelutilanteissa, vaikka ti-

lanteet olisivatkin rentoja ja luonnollisia. Jotkut haastatteluissa esitetyistä kysymyksistä saattoivat kuitenkin olla johdattelevia, mikä lisää tulkintavirheiden mahdollisuutta. Johdattelevat kysymykset voivat ohjata haastateltavan vastaamaan tutkijan haluamalla tavalla (Kananen 2015, 152). Saatoimme esimerkiksi aloittaa kysymyksen sanalla ”tarkoitatko” tai puhua lauseilla, joihin saimme vastaukseksi joko kyllä tai ei.

Koska tutkimuksen otanta on pieni, ei tutkimustuloksia voida pitää yleispätevinä. Vaikka tutkimusotanta onkin pieni, saadaan tuloksilla poikkileikkaus Kotkan kaupungin perhepäivähoidosta sosiaalisena oppimisympäristönä. Tutkimuksen pieni otanta ei myöskään haittaa, sillä yleisesti kattavia tuloksia ei lähdetty tutkimuksessa selvittämään. Pienestä otannasta huolimatta tutkimuksessa saavutettiin saturaatio eli kylläntyminen. Perhepäivähoitajilta alkoi haastatteluiden edetessä tulla samoja vastauksia, eikä tutkimukseen tullut uutta merkittävää tietoa, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on saavutettu kylläntymispiste. (Kananen 2015, 355.)

Perhepäivähoito on vielä melko tutkimaton aihe, vaikka sillä on pitkä historia Suomessa. Tutkimusta tehdessä heräsi muutama mahdollinen tutkimusehdotus koskien perhepäivähoitoa. Digitalisaatio on osa alati muuttuvaa ja kehittyvää yhteiskuntaa, joten sen toteuttamista perhepäivähoidossa voisi tutkia. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmassa on mainittu tieto- ja viestintäteknologiaosaamisesta, johon digitalisaatio kuuluu (Opetushallitus 2019a, 26). Toinen tutkimusehdotus, joka nousi tutkimusta tehdessä esiin, oli lapsen kehityksen puutteiden tukemisen tutkiminen. Tutkimuksessa selvitettäisiin, kuinka perhepäivähoitajia tuetaan lapsen kehityksen puutteiden tukemisessa sekä mistä tukea saadaan ja millaista tukea perhepäivähoitajan on mahdollista saada kotiinsa.

Tekemämme tutkimuksen voisi jatkotutkimuksena toteuttaa havainnoimalla arkea perhepäivähoidossa. Tällöin tutkija voi konkreettisesti nähdä, miten tutkittavat aiheet ilmenevät arjessa. Lisäksi havainnoinnin avulla voidaan nähdä, kuinka lapset muodostavat perhepäivähoidossa kaverisuhteita ja millainen vaikutus niillä on lapsen sosiaaliseen kehitykseen.

LÄHTEET

Alho-Kivi, H. 2005. Perhepäivähoito lapsen sosiaalisen kehityksen edistäjänä. Teoksessa Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus, 33–42.

Ammattinetti s.a. Perhepäivähoitaja. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/301_ammatti [viitattu 14.1.2020].

Heinämäki, L. 2002. Kotiäidistä kasvattajaksi – perhepäivähoitajan ammatin ja koulutuksen kehittyminen. Teoksessa Alho-Kivi, H. & Keskinen, S. (toim.). Kodissa vaan ei kotona. Perhepäivähoito varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki, 38–60.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2005. Leikin asema ja ohjaus lapsiryhmää muovaavana tekijänä. Teoksessa Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus, 21–32.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2017. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Juva: Bookwell Digital, 69–77.

Helenius, A. & LummeLahti, L. 2018. Varhaiskasvatus. Perusteita. 2. uudistettu painos. Helsinki: Books on Demand.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. 22. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

JHL s.a. Perhepäivähoitajat. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.jhl.fi/tyoelama/ammattialat/kasvatus-ja-ohjausala/perhepaivahoitajat/> [viitattu 5.1.2020].

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyönkirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: Bookwell Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Koski, M. 2002. Perhepäivähoidon sosiaalinen oppimisympäristö. Teoksessa Alho-Kivi, H & Keskinen, S (toim.). Kodissa vaan ei kotona. Perhepäivähoito varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki, 135–145.

Kotkan kaupungin perhepäivähoidonvarhaiskasvatussuunnitelma s.a. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.kotka.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kotka/embeds/kotkawwwstructure/16189_Kotkan_kaupungin_perhepaivahoidon_VASU2012.pdf [viitattu 9.1.2020].

Kotkan kaupunki s.a. Kunnallinen perhepäivähoito. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.kotka.fi/asukkaalle/paivahoito/kunnallinen_perhepaivahoito [viitattu 5.1.2020].

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2019. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/vp3/kv2l/ptpv:file/download/46199f59fc8b24e475e799f226cc75be6cfc08ac/Kotkan%20varhaiskasvatussuunnitelma%202019%20%281%29.pdf> [viitattu 3.1.2020].

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.

Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 18.5.1990/451.

Lehtikankare, M. 2015. Lapsen ja hoitajan välinen vuorovaikutus perhepäivähoitossa. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/90811/lehtikankare_maiju.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 31.1.2020].

Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M.-K. 2016. Kasvatuspsykologia. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017a. 1–2-vuotiaan sosiaalinen kehitys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/> [viitattu 14.1.2020].

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017b. 3–4-vuotiaan sosiaalinen kehitys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/3-4-v/3-4-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/> [viitattu 14.1.2020].

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017c. 5–6-vuotiaan sosiaalinen kehitys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/> [viitattu 14.1.2020].

Meskus, M. 2020. Perhepäivähoidon ohjaaja. Sähköpostiviesti 4.3.2020. Kotkan kaupunki.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2018. Ihmisen psykologinen kehitys. 7. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetushallitus s.a. Mitä on varhaiskasvatus? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus> [viitattu 3.1.2020].

Opetushallitus. 2019a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2018.pdf [viitattu 5.1.2020].

Opetushallitus. 2019b. Kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkinnon perusteet. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/6055264> [viitattu 21.1.2020].

Parrila, S. 2002. Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoidon järjestelmää. Teoksessa Alho-Kivi, H. & Keskinen, S. (toim.). Kodissa vaan ei kotona. Perhepäivähoito varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki, 13–37.

Ronkainen, A. & Ronkainen, H. 2010. Lastentarhanopettajien kokemuksia oppimisympäristöstä lapsen kasvun ja kehityksen tukijana Reggio Emilia-päiväkodissa. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sosionomikoulutus. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22653/Ronkainen_Heidi.pdf?sequence=1 [viitattu 31.1.2020].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomola, S. 2019. Varhaiskasvatuksen sosiaalinen oppimisympäristö kasvatustajien kokemana. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosionomikoulutus. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/260834/Tuomola_Susanna.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 31.1.2020].

Varhaiskasvatuspalvelut s.a. Opetus- ja kulttuuriministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://minedu.fi/varhaiskasvatuspalvelut> [viitattu 3.1.2020].

Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö s.a. Opetus- ja kulttuuriministeriö WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://minedu.fi/varhaiskasvatustilast> [viitattu 8.1.2020].

Välimäki, A.-L. 2018. Kun työ tulee hymyillen kotiin. Suomalaisen perhepäivähoidon 50 vuoden tarina 1960-luvulta 2010-luvulle. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot:

- Koulutus
- Työvuodet perhepäivähoidossa
- Toimialue Kotkassa
- Lapsimäärä hoidossa

Lapsen sosiaalinen kehitys ja sen tukeminen konkreettisesti:

- Sosiaalinen oppimisympäristö ja sen merkitys
- Konkreettiset keinot sosiaalisen kehityksen tukemiseen
- Kuinka tukea annetaan?
- Hyvä ja turvallinen ilmapiiri
- Leikki
- Kuinka vanhemmat ja lapset pääsevät mukaan sos. oppimisympäristön suunnitteluun? Vuorovaikutus vanhempien ja lasten kanssa? Lapsilähtöisyys?
- Perhepäivähoidon vahvuudet

Varhaiskasvatussuunnitelma:

- Varhaiskasvatussuunnitelman toteutus perhepäivähoidossa
- Miten se ohjaa perhepäivähoidon toimintaa?
- Varhaiskasvatussuunnitelma arjessa
- Painotukset
- Kuinka varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen on muuttunut vuosien myötä?
- Ryhmävasu